

زنجیره‌ی هاو و لانی پخته‌بهر

(۱۷ - ۱۳)

دوست یک لاله شریفان

حبیب محمد سعید

منتدی إقرأ الثقافی

www.igra.ahlamontada.com

زخمیرہی عاودہ لانی پیغمبر

(۱۷-۱۳)

دہ سنہ یک لہ تشہیدان

حجیب محمد سعید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زنجیره‌ی حاوہ لانی پتھمبر

(۱۷-۱۳)

عومہیری کوری حوٹام

عوبہیدی کوری حاریث

عبدوللای کوری عمر

سعدی کوری روبیع

عمری کوری جہ مودوح

حبیب محمد سعید

ٲازيزه کانم ٲمى هاوٲله شه هیده کانسى ٲنغه مبه رى
خسوا ..

کانتى که چمکى له زيانى هه رکامتان شماره زان ٲم،
زياتر که ورديى ٲسلاسم بو دهر ٲه که وى که واهم شيوه
ٲى وٲنه يه ٲيوه ٲى گه ياند و وا خستيه سه ر راسته
شه قامى فدا کاريى و گيان به خت کردن که بو ٲه وه نه ٲى
زور حه يفه ٲاده ميزاد خوٲنى گهش و گيانى شيرينى له
دهست بدات ، بو يه شانازى ٲيوه ٲه کهم - به ٲنى توانا -
زياتان ٲشکهش بکه م به موسلمانان تا هاوار ٲٲ لٲان و
به سيه تى خو دانان له ٲناوى هيچدا ٲاورى به لای
سه ر به رزى هه ردوو جيهات تانه وه بده نه وه ، تا به لکو خوا
شه هيديتان ٲى به خستى ..

پیشہ کیی

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد
المرسلين وعلى آله وصحبه اجمعين ..

خوای گہورہ - جل جلالہ - وای پریار داوہ
نادرہ میزاد لہ سہر تہم زدویہ جی گیر نکا و فرمانی داوہ
بہ سہریا بی بہرستی .. بو تہمہش کومہ لئی پیغمبرانی
بہ دیرازی میژوو بو ناردووہ نا فرمانی خوا ناگادار
بی و بزانی لئی پرسینہ وہی ہدیہ ..

جا تہوانہی خواہی داوون تہ کدو نہ سہر راستہ شہ قام
و ہندیکی تریش دزیان تہ وستن .. ہموو پریگاہ ک
بہ کار دینن تا واز بین و ہر لہ سہر روتی کون
بہردہ وام بن .. تا لیرہ دا موسلمان ہلویستی خوئی
دیازی تہ کا ..

سہیر تہ کا بہ رواالتی دنیایی دہسہ لاتی نیہ ..
ناحہ زانیش خویان سہریان لئی شیواوہ و تہیانہ وی
سہریش لہم بشیوتین ..

سەير ئەكا دوو رینگا وا لە بەر دەمیا .

یەكەم : بەردەوام بوون لە سەر رێبازی خواناسیی
و شویئ کەوتی فەرمانی خوا لە ژيانا ئینجا خۆدانه دەستی
ئەو . . سەرەنجامە کەشی لەوانە یە شەهیدی بە شوئنهو
بێ و باداشته کەشی رەزامەندیی خوا و بەهەشت . .

وێ دووم : بەجێهێشتی لەشکری خواناسیی و
پەرودەدی ئایینی خوا و هەل کەپانەو و بۆ ناو لەشکری
کوفر و بێ باوەڕیی لە پناوی ژیانکی ئازەلی سووک و
ریسوا و بێ نرخدا و سەرنانەو و بە سەر شوپیی و
خەجالتیی و چاوەپوان کردنی ئاگری دۆزەخ . .

لە پال ئەمەدا ئەوانە ی دان ئەگرن بە خۆیان
سەرەنجام سەرکەوتن بۆ ئایینی خرا - بە کۆمەکی و
بشتوانیی خوا - دینە کایەو و بەشیکی زۆر لە ناحەزان
و وەجە و بەرەیان و بەشیکی زۆریش لە مرقۆفە
بێ ئاگاکی و لاتە دوورەکان لە ئەنجاما دینە ریزی
خواناسانەو و وەك لە سەر شوپیی ئەم جیهانە رزگاریان

ئەبىت ، ھەروەھاش لە ئاگرى دۆزەخ رزگارىان ئەبىت و
بە بەھەشت ساد ئەبن ..

بەلام ئەوانەى ھەل ئەگەر ئىنەو شەھىدىيە كى ناحەقى
ئەدەن كەوا :

يەكەم : ئاينى خوا ئەوئەندە ئەزىيا ئىمە خۆمان
بەكەينە قوربانى .

دووەم : ژيانى قىامت ئەوئەندە باودرمان بىي ئەبوو
تا ژيانى دىناى لە پىتاوا بەخت كەين ..

سەيەم : ترسمان لە ھەردەشەى ناحەزان زياتر
بوو تا لە ھەردەشەى پەرودەدگار ..

چوارەم : ژيانى سايەى ئەفامىي بە زەللىي و
سەرشتوپرەو بە لامانەو بە نرخ تر بوو تا ژيانى
پرپرئى سايەى ئاينى خوا ..

جا ھاوئە بە پرئىزەكانى پىتەمبەرى خوا - صلى الله
عليه وسلم - زۆر چاك لەمە گەيشتبوون - خوا ئىيان
وازىي بىت - بۆيە ئەيانزانى ژيان بۆ ئەو بەشە ، تا

خوا درێژدی پێ داوه ، به خواناسیی برازیتهوه که
 ویستی کوتایشی پێ بیتی به شههیدی سهر بیتیوه ..
 نهوده تا ئیمام عهلی - خوا لێ رازی بیت - نهدا
 به گوئی موسلمانهکان و تیان نهگهیهنهی هیچ نهتی نه
 هاوخرخی خوینی مرووف بکا جگه له بهههشت و با
 نهوانیش به بهههشت نهبی نهی فروشن ، که نهفهرموی:
 « انه ليس لانفسكم ثمن الا الجنة فلا تبیعوها
 الا بها » ..

خوا یارمهتیمان بدات له سهر خواناسیی و بانگ
 کردنهوهی رۆلهی موسلمانهکان و تیکرای ئادهمیزاد لهو
 پێناوهدا دان بگرین به خو مانا و له خوای گه و وردش
 داوا بکهین هیدایهتی نهوانه بدات که دژی ئیسلام
 نهجوولینهوه تا به شکوم نهوانیش و ئیمهیش له ئاگری
 دۆزهخ رزگار بین .. ئامین ..

١١ ی / ذولحهجه / ١٤٠٤

٦ ی / نهیلوول / ١٩٨٤

سیروان

زنجیر می‌هاوہ لانی پیغمبر

(۱۳)

یہ کہم شہیدی تہ نصار

عومہیری کوری حومام

حبیب محمد سعید

ئەم پالەوانەمان يەكەم ئەنصاریە كە خوینی لە
یتاوی ئیسلامدا رزا بێ ۰۰

یەكەم كەس بوو لە دانێشتوانی مەدینە پلە
شەهیدی وەر بگرێ ۰۰

دیارە خواپێ داو ، وە دیارە شانی هەل ئەگرێ
وا ئەم پلە نایابە ی دەست كەوێ ۰۰ چونكە خوا ی گەورە
خۆ ی بە چاكی بەندە ی خۆ ی ئەبێ و ئەزانێ شایانی
چە ۰۰

ئەوانە ی قەلای ئیسلامیان بەرز و پایەدار كرد ،
ئەوانە خاوەنی ئیمانكی بێ وێنە بوون ۰۰ دلەكانان زۆر
بە چاكی زاخاو دا بوو ، پریان كرد بوو لە
خۆشەویستی خوا و پێشەبەرەكە ی ، وە بە پرووناكی
قورئان روڤیان كردبوونەو ۰۰ بۆیە وا تەمەنیشان
پروۆزی یچ درا بوو و هەموو مەردی و ییاوەتیەکیان لێ
ئەو شایەو ۰۰

کورتەکه‌ی بوو بوونه قیامت ویست ، ئیتر باکیان
له زیانی ئەم دنیا به و له کێس چوونی زیان نه‌بوو .
بۆیه هه‌موو خزمه‌تیکیان لێ ئەهات .

عومه‌یری کوپی حوما‌یش به‌کێکه‌ له‌ خواوه‌ن
ئیمانه‌ خواناسانه‌ که‌ خۆشه‌ویستی و ئیمان دایانی داگیر
کردبوو .

ئه‌وه‌ بوو هه‌ر که‌ بانگی ئیسلامی یه‌ست خێرا
موسڵمان بوو ، وه‌ بووه‌ به‌کێ له‌ موسڵمانه‌ نه‌نصاریانه‌ی
که‌ خوا‌ی گه‌وره‌ له‌ قورئانی پیرۆزا شان به‌ شانی
موسڵمانه‌ موها‌جیره‌ چه‌وساوه‌کانی مه‌ککه‌ ناوی بردوون
و ره‌زانه‌ندیی خۆی دهر بریوه‌ لێان و به‌هه‌شتی به‌دین
بۆ ئاماده‌ کردوون ، که‌ ئەهه‌رموئ :

« والسابقون الاولون من المهاجرين والانصار والذين
اتبعوهم باحسان رضي الله عنهم ورضوا عنه واعد لهم
جنات تجري تحتها الانهار خالدین فیها ابدًا ، ذلك الفوز
العظیم » ١٠٠ / التوبة .

دوا‌ی ئەهه‌رموئ موسڵمانه‌کانی مه‌ککه‌ گه‌یشتنه‌

مەدینە ، پېغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
ئومەيرى كۆپى حومام و غوبەيدەى كۆپى حارىنى
كرده برا ..

رۆژ و مانگ و سال تى پەپىن ، مۇسلمانەكان
خەرىكى خواپەرسىتى بوون .. دەستەى موھاجىر و
دەستەى ئەنصار بە شىۋەيەكى بىۋىنە ژيانى براپەتتىان
ئەدايە سەر .. مېژوو براپەتتى و خۆشەويستى وای بە
خۆپەوۋە ئەدىبوو و نایشى بىنى .. تا ئەوۋە بوو جەنگى
بەدر ، جەنگى پشت نىكانى ستەمكاران و
دەست درىزگەرەن ، جەنگى جياگردنەوۋەى رەوا و ناپرەوا ،
ھاتە بەرەوۋە .. ئەو رۆژە ھاتە بەرەوۋە مۇسلمانەكان
بىسەلەن ھىچ ھىزىك لە بەر دەم ھىزى خواناسىدا
خۆى ناگىرت ..

بە راستى سەنەندىان ھەر كۆمەلى سەر و مال
بىرۋىشى بە خواو بە تەماى پاداشتى قىامت بى ، ھەرگىز
ھىچ ھىزىكى دىناپەرسەت چارى ناگا و ناچارە سەرەنجام -
زۆرى بى بىچى يا كەم - مى بۆ كەچ كات ..

جووته برای موسلمان عومهیر و عوبهیدیش و ده
 براگانی تریان خویان ئماده کرد .. چاویان برپیه
 بههنت .. لهشکری نیماندار که یشته مهیدانی جهنگ
 له بهدر ، و ده ئهوه بوو یارمهتیی و کۆمهکیه کی خوانی
 له هه موو لایه که وه بوو موسلمانان کان هات .. ئیججا
 پیغه بهری بهودفا - صلی الله علیه وسلم - بیری
 کرده وه ئه نهارداکان پهیمانی ئه وه یان پی داوه له
 مه دینه دا بهر کریی له خوی و له ئایینه که ی بکه ن ،
 بویه پرسی پی کردن ئایا رایان چۆنه بوو جهنگه ی که
 ئه مان به تهمای نه بوون ..

ئهوانیش - خوا ئیان زاریی بیت - سهرو مالیان
 فروشتبوو به خوا ، به پهرووددهی فورئانی پرۆز
 قینووی شههیدی بوون .. شههیدی .. بویه دلی
 پیغه بهریان خوش کرد و پێیان راگه یانده تا دئوپی
 خوێنیان یا بمیتی کۆل نادهن و باکیان له سهختیی و
 مهینهت نه که له سهرو ئیسلام بته ریان ..

پیغه بهری خوا - صلی الله علیه وسلم - سهرنجی

دا چاریان نیه و نه بئی نه کهل فورده شیا بجه نئین .. بۆیه
 نه ختمه یه کی ریت و پیکى کئشا بۆ موسلمانان کان و
 نهوسا له خوا پاپاپه ره بۆ دامه زراندى کۆمه لى ئیمان دار
 و سه رخستى .. نیجا که وته تامۆزگاریی و هه ل نانی
 موسلمانان کان و خو شه و یست کردی جهاد و شه هیدی
 له لایان .. نه وه بوو سویندی بۆ خواردن هه ر موسلمانن
 بچیت به نژ دوژمناندا و پشت هه ل نه کا و به ئارامه وه و
 له پیناوی خوا دا شه هید بئی خوا نه ی خاته به هه هه نه وه
 که فهرمووی :

« والذی نفسی بیده لا یقاتلهم رجل فیقتل صابرا
 محسبا ، مقبلا غیر مدبر ، الا ادخه الله الجنة » ..

له ریواتیکى ترا پیغه به ری خوا - صلى الله
 علیه و سلم - به موسلمانان کان شه فهرموئ :

« قوموا الى جنة عرضها السموات والارض » .

شه فهرموئ : هه ستن .. وا دوژمنانى خوا له
 بهرام به رتانا وه ستاون .. هه رکامتان شه هید بئی بۆ شه و
 به هه شته شه چئ که پاناییه که ی شه وه نده ی ئاسمانان کان و

زده وی نه بیت .. خه متان نه بی ، نه گهر ته م جیهانه به جی
پیلن زیلن ناکه ن ..

عومه یری کوپی حومام به گوتوه بوو و یری :
ته ی پینه مبه ری خوا ، به هه شتیک که پاناییه گه ی نه وه نده ی
ناسانه کلن و زده وی بیت ؟
فهرمووی : به لی ..

به لئی پر له به خته وه ریی له ده می پرۆزی
سه رکرده و پشه وای راسته قینه ده رچوو و عومه یری
سه ربازی به وه فاش بیستی .. به بیستی ته م به لینه ، به
سه رسوپمانه وه وتی : به به خ ، به خ ، (۱) ..

وته یه کی بهرز و پاک له ده می شه هیدیک ی نیسلام
دهر نه چیت و به دربرای میزوو هه ر ده نگ ته داته وه :

کئی به هه شتی نه وی ، زور ناسانه .. هه ر نه وه نده یه

---

(۱) له ریوایه تیکا نه لی : به به خ ، به خ ، نایا نیوان
من و چرونه به هه شتم نه وه نده نیه نه مانه
بم کوژن ؟ ،

به لَام نه مه بو نه وانه ئاسانه كه خوا پئی داوون ..
 به دهستی دوژمنانی خوا خوینی برپړی ..
 لَام و جیم ناکه ن .. بیاوو ناگرن ..

بانگی « لا اله الا الله » به پئی باکی بهرز نه که نه وه:
 نهی دروست کړاوه کانی خوای اهوره به شاهدید
 بن ټیمه بر و امان وایه خوای گه وړه دروسنی کردوین
 و هر بو نه و هس بی به رستین .. به شاهدید بن و شوین
 نه و ریبازه نیرینه که وتین .. هیز نه بتوانی په شیمانمان
 کاته وه .. دواي رد زامه ندیی خوا ، به هه شتمان نه وئ ..
 نزیك ترین ریگای به هه شتیش شهیدیه .. دلمان بوی
 نه گپړئ .. با کافرایش دریغی نه که ن . هه تال ه
 سه رزه ویدا خوینی موسلمان له سهر خوا برپړئ نه وه
 نه مای ئیسلام گه شه دارتر و گه ورده تر نه بیت .. شانازی
 پیوه نه که بن له و ریز و بابیه خه لات بگرین ..

یغه مبه ری خوا - صلی الله علیه وسلم - به گوئوه
 بوو ، که عومه یر نهی وت به خ به خ ، بویه فهرمووی
 چی پالت پیوه نه نهی تا به خ به خ بلتیت ؟

وتی : به خوا له بهر هیچ شتی نه تهی ښه بهری
خوا ، جگه له ووی ټاوانه خوازم خوا بمکاته ټههلی نه و
بههشته ..

ښه بهری خوا - صلی الله علیه وسلم - به ټهه مای
خوا ، له زادی شیرینی شیرین ترین مزده بو
عومه یر هاته دهره وه .. سهیری کرد عومه یر سه ربازیکی
راستگوویه و به راستی ټاوانی شهیدیی ټه خوازی بو په
فرمووی :

دهی تو ټههلی نه و بههشتهی ..
مزده بیت ټه گهی به ټاوانی دلت ..

مزده بیت دهست له ملی شهیدیی ټه کیت و له
خه لایا ټه گه ټه بههشت ..

مزده بیت هدرکستی به راستی گیانی ټاماده بکا
بو شهید بوون ، خوا خه لانی ټه کا و ټهی خاته
بههشته وه ..

ټه مړو زیاتر دوزمنان به رامهر ئیسلام وه ستاون ..

ئىسلامىش ئەمە تەقايەتى كە ھەموو سەلىقەدارىڭ
ئەي يىنى ۰۰ جا با بەراوردى مژدە كەي خۇيان بىكەن!!

بەللى عومەيرى مامۇستا وانەي وتەو ۰۰ خۇي
نامادە كىرد ئىنجا دەستى دايمە جىي بە جىي كىردى
وانە كەي ، تا بە كىردار بى سەلىتى ھەر ئەو ەندە ئەو
كافرانە بى كوزن ئەگاتە بەھەشت ۰۰
بەلام دەستى گىراو ۰۰!!
جى ئەكات ؟!

چەند خورمايەك وا بە دەستەو ە و ئەيان خاتە بەر
دلى ۰۰ لەوانەيە زۆرىش برسى بى ۰۰

جا بەس نە خورمايشى دەست ئەكەوئ ؟! خۇ
لەشكرى كەم و كەم تەقاي مەدینە لە نان و خورما
بەولاولە ھىچى تىرى بى ئەبوو ۰۰ بىت پەرستە كانىش ھەموو
رۆژى ئۆيان دە وشتىريان سەر ئەبىرى ۰۰

بىرى لە ئاوانەكەي كىردەو ە ئەبىنى بەلەيتى ،
دەنگە بىگاتە بەھەشت ۰۰ چۆن ئەبى دوا كەوئ ؟ ئەكەو

خورماكان ته‌واو كا دره‌نكي پي ته‌بي !! ته‌كه‌ر خدريكي
دنيا بيت له جيهاد دوا نه‌كه‌وي !! ته‌كه‌ر دلي به‌ستري
به رابواردني دناوه دره‌نگ ته‌گاته به‌هشت !!

ته‌م تي‌كه‌يشته‌ي جه‌نابت ، عومه‌يري
خوشه‌ويست و به‌پيزم ، له كوئي و نه‌و تي‌كه‌يشته‌ه
كوئي كه‌ خاوه‌نه‌كاني به‌ ته‌مان باسي شه‌هيدي و جيهاد
به جاريكا به‌نه‌وه و به‌ نويز و روژرويه‌كي ساده‌وه
به ته‌ماي پلاو و گوشت و كوشت و ته‌لار مؤديلاتي
سايه‌ي حوكمي نه‌فامين .. ته‌يانه‌وي نه‌فامي رازي
كه‌ن و له به‌ناي به‌كانا و به‌ به‌لي فوربانه‌وه
خواه‌دستي بكه‌ن .. به‌لام ئيره‌ي به‌پيز سه‌لمانتان
ئيسلام يه‌ك پارچه‌يه و له‌ت له‌ت ناكري و جيهاد چله‌پوڤي
ئيسلامه ..

جه‌نگ گهرم بوو بوو .. ته‌پ و توذي سمي
وه‌لاخه‌كان به‌رز بوو بووويه‌وه ، نه‌په‌ي پاله‌وان و حيله‌ي
ته‌سپ و چه‌خماخه‌ي شمشيره‌كان تيكه‌ل بوو بوون و
دیمه‌تيكي سامناكي خويناويي ته‌هاته‌ي ش چاو ..

عومه یر دلی گهرم بوو و وای به چاک زانی دهست
 له چهند دهنکه خورماکهی هه ل گری بویه وتی : نه گهر
 من بزیم هه تا نه خورمایانهم بخۆم به راستی زیانیکی
 درنۆه ..

من بێتم و خورما بخۆم .. بێتم و دل به دنیا
 خوش کهم ، کهچی بهههنت چاومپوانم بیت ؟ چهند
 دهنکه خورمایهك دوام خه و لهو هه موو ناز و نیمه تهی
 بهههنت دوا کهوم ؟

خورماکانی فری دا و دهستی دایه شمشیره کهی و
 له کیلان دهری هینا و خوی کرد به ناو خه لکه که دا و
 به هه موو باریکا کوشتاری نه کرد و نه هه لبه ستهی
 دوو ماره نه کرده وه :

رکضاً الى الله بغیر زاد
 الا التقی ' وعمل المهاد
 والصبر في الله على ' الجهاد
 وكل زاد عرضة للنقاد
 غیر التقی ' والبر والرشاد

به سهرنج دانی نهم هه لسته له تی گه یستن و
خواناسیی عومه پر ئاگادار نه بین ..

به ره و خوای یه رو در دگار را نه کات ، به لام بی
نوشوو جگه له توشووی شهرمی خوا و خۆباراستن
له خهشم و قینی ، وه کرده وهی چاکی قیامت ، وه ئارام
و بهرگه گرتن ، له بهر خوا ، له جهادا .. دای نه نی
ته نها ته قوا و چا که و دۆزینه وهی رینگای راست شایان
موسلمان پێانه وه خه ریک بی و ته مه نیان له پێناوا بهخت
کا ، چونکه هه موو توشوویه کی تر له ته واوو و نه دایه
و به هه ئا هه تایی بو خا و نه که نی نامیسته وه ..

ته مه یه ههستی موسلمان بهرام بهر ژینایی نهم
دنایه .. پیش هه موو شتیک کاری سهرشانی جهاد و
شه هیدیه ..

جا چونکه له قوولایی دلیا ئامادهی جهاد و
شه هیدی بوو ، دهستی دایه کوشتار له پێناوی حوادا ..
باکی له مان و مردن نه بوو .. ئاوپی بو هیچ خۆشی

و رابواردتیکی دنیا نه نه دایه وه . . بهر وه شوینی پر
 مه ترسیی نه کوشا بی نه وه ی بنرسئ ، پشت هه ل کما ،
 تا به نمکوم دهمت له مل بی له گه ل شهیدیا و
 مژده که ی ینغه بهری پشه وا . . صلی الله علیه وسلم - ،
 که پی دا ، پشه دی و به به هشت شاد پشه وه . .

هه روا بهرده وام بوو تا شه وه بوو به دهستی
 بت په رستیک ، که ناوی خالیدی کوپی نه علم بوو ، به
 مه ری به زده شهید کرا و خوا لئ رازی بیت ، بوو
 به کهم شهیدی نه نصار (۲) . .

دنیای پر له مهینه تی به جئ هشت بی نه وه ی منالی
 له دوا به جئ بیتئ ، به و تاوت وه تا له وئ له گه ل
 دهستی خواناسانا به خوئیی و شادمانی ژبانی به هشتی
 نه پراوه به هر بهرن . . خوا لیان رازی بیت . .

---

(۲) له هه ندئ ریوایه تا حارینه ی کوپی سوراقه ی
 نه نصاری به کهم شهیدی نه نصاره . . اسد
 الغابة - ابن الاثیر ، .

زنجیره‌ی هاوه‌لای پیغمبر
(۱۴)

عومه‌یری کوری حارث

حبیب محمد سعید

(۱)

هەر که یتیمبەری خوا - صلى الله عليه وسلم -
ئالای خواپەرستی بەرز کردەو و دانێستوانی
دەورو بەری لە ئیسلامی بێ گەرد ئاگادار کرد عوبەیدە
کۆپی حاریشیش مەردانە لە نایینی خوا هاتە یتیمبە
و بە بیری تیزی هەلی سەنگاند و بۆی دەرکەوت ئەمە
رێزازی هیدایەت و رۆشنایی و سەرفرازییە بۆ هەردوو
ژیان ، بۆیە هێشتا یتیمبەری خوا - صلى الله عليه وسلم -
نەچوو بوو مائی ئەرقەمەو ، شان بە شانی
ئەبووسەلەمە^(۱) و عەبدوللای کۆپی ئەرقەم^(۲) و

---

(۱) ئەبووسەلەمە : ناوی عەبدوللای کۆپی
عەبدولئەسەدی مەخزوومی قورەیشییە ، یەکیکە
لەو موسلمانانەی کە زوو بە زوو لە مەککەدا
موسلمان بوو ، برای شیرینی یتیمبەری خوا بوو ،
دوای گەڕانەوە لە بەدر بوو ئەمیری ئەو سەریەیی
کە یتیمبەری خوا ناردی بۆ سەر ئەوێ ئەسەد
تا هێرش نەهێنێتە سەر مەدینە و لە ئەنجاما ئەوێ

عوثمانی کوپی مهظعوون^(۲) - خوا له هه موویان

نمسه له ترسی موسلمانان رایان کرد ۰۰ ئیتر
ئهوه ندهی پئ نهچوو کۆچی دوایی کرد ۰۰ میتردی
نوم سهله مه بوو که دوای ئه و بووه یه کی له
دایکانی ئیمانداران ۰۰

(۲) عهبدوللای کوپی ئهرقهم : له و موسلمانانه یه که
زوو موسلمان بووه ، نووسهری پتیه مبهری خوا
بووه و نامه ی پئ نووسیوه بۆ پاشایان ، زۆر
جیگای متمانه ی بووه ، به و بۆنه وه عومهر و عوتمان
- خوا لییان رازی بیئت - متمانه یان پئ کردووه و
کاروباری « بیت المال » یان پئ سپاردووه ، هه تا
عوتمان سیی ههزاری ئه داتی له جیاتی هه ول و
زهحمه تی ، ئه ویش - خوا لئی رازی بیئت - گلی
ناداته وه و ئه لئ : من له پیناوی خوادا کارم
کردووه . له سه رده می عوتماندا کۆچی دوایی
کردووه ۰۰

(۳) عوثمانی کوپی مهظعوون : دوای موسلمان بوونی
سیانزه پیاو موسلمان بووه ، درو جار کۆچی
کردووه بۆ حه به شه ۰۰ له سه رده می نه فامییدا
یه کینک بووه له بیاوه داناکانی عه رب ۰۰ کاتی
موسلمان بوو ئه ی ویست ته رک ی دنیا بکات و

رازی بیت - ، موسلمان بوو .

خاوه نی پایه و پله یه کی بهرز بوو لای پیغه مبهری
خوا - صلی الله علیه وسلم - چونکه به راستی و به
باکی دهنی به ئیسلامه و گرتوو . .

موسلمانان له مه ککه دا هر چه نده پی
دهمه لات بوون ، به لام زیانکی برایانه یان نه دایه سه . .
ئیمان و چیژی ئیمان دل و دهر و ونی پر کرد بوون . .
ههستان به هیزکی یه کجار چارنه کراو نه کرد . . جا
بو نه و هی زیاتر دامه رراو و کوژ نه دهر بن ، پیغه مبهری
خوا - صلی الله علیه وسلم - له نتوان خوینا دوو دوو

دهست بداته دنیا نه ویستی ، به لام
پیغه مبهری خوا - صلی الله علیه وسلم - ماوه
نه . . به ژداری جهنگی به دری کردووه . .
یه کهم که سیکه له موهاجیره کان له مه دینه دا
مردپی و یه کهم که سیش له گوږستانی به قیغ دا ،
له سالی دووه می کوچیدا ، نئژراوه . . که گیانی
دهرچوو ، پیغه مبهری خوا - صلی الله علیه
وسلم - به مردووی ماچی کرد . .

کردنیه برا تا زیاتر به دهم یه کتزیه وه بن و چاودتیری
یه کتیری بکن ، نه وه بوو عوبه یده و بیلالی کرده برا ۰۰

هه رچۆن بوو ماوه ی مەککە بە سەر چوو ،
هه رچه نده پری بوو له مهینهت و چه رمه سهری بو
موسلمانە بێ تاوانە کان ، بەلام مهردانه شانیاں دایه بهر
نازار و لیدان تا خوا ده رووی لی کردنه وه ، عوبه یده یش
له گەل ههردوو برا که یا ، طوفه یل^(۴) و حوصه یین^(۵)

---

(۴) طوفه یلی کوپی حاریث : به ژداری جهنگی بهدري
کردوه ۰۰ وه له گەل حوصه یینی برایا له نیوان
سالی سی و یهك و سی و سیتی کۆچییدا جیهانی
به جی هیشتوو ۰۰ پیغه مبه ری خوا - صلی الله
علیه وسلم - له گەل سوفیانی کوپی قه یسی کوپی
حاریثدا کردنیه برا ۰۰

(۵) حوصه یینی کوپی حاریث : ئه میش به ژداری
بهدري کردوه ۰۰ عه بدوللای کوپی عه بباس
فرموویه تی : ئایه تی « ان الذین یتلون کتاب الله
واقاموا الصلوة ، که ئایه تی ژماره (۲۹) ی
سووره تی « فاطر » له باره ی ئه مه وه هاتۆته
خواره وه ۰۰

کۆچیان کرد بۆ مه دینه و له پێناوی خوادا و بۆ
 بهرزکردنهوهی ئالای ئیسلام نیشتمان و کەس و کاربان
 به جێ هێشت ۰۰ ئینجا پێغه مبهری خوا - صلی الله علیه
 وسلم - عوبهیدهی له گەڵ عومەیری کورپی حوومادا
 کردە برا ، تا هەردووکیان مەردانە قوژ هەڵ مالن و
 بهزداریی جهنگی به در بکەن و به قورپەیش و به هەموو
 ستمکارانی سەرزەویی بستمین کەوا براهەتی بیروباویدی
 له ئیسلاما زۆر بههێزە و ، شێرە بێ باکە کاتی ئیسلامیش
 ئامنازیی به مەرگهوه ئەگەن له پێناوی خرادا ۰۰ وه ئەو
 کاتە خۆیان به خاوەن ریز ئەزانن خڕینه کەنمه کەیان
 برژیت و نەمامی ئیسلامی خاوەن بهر و بهرهم پاراو
 کات ۰۰

موسڵمانه کان له مه دینه دەستیان دایه ژيانی
 خوا به رستی دوور له ستم و جهوری قورپەیش ۰۰ بهلام
 وه نه بێ قورپەیش کۆلی دابی و واز له موسڵمانه کان
 بیتی بێ خەم دانیشن ، ئەوه بوو بۆ هەل ئەگەرا تا ژیان
 له موسڵمانه کان تال کا و به هەر رینگایه ک بووه چرای

تایینه که یان بکوژینه وه ، بویه موسلمانان کانش ناچار
 بوون به هه موو شیویه که زیان به بهرزه وه ندیه کانی
 قورپدیش بگه یه نن به تایه تی ئه و بازار گانیه که بهر وه
 شام پتی هه ل ئه سان و قازانجه که ی له دژی موسلمانان کان
 خدرج ئه کرا . .

ئه وه بوو به سامانی کاروانه رزگار بووه که ی به در
 جه نگه ئو خود هه ل گیرسا ، به لام کاتی موسلمانان کان
 هیزبان پهیدا کرد و تهنکیان به قورپدیش و بازار گانیه که ی
 هه ل چنی و هزار کهوتن و گرانی و برستی ده وردی
 دان ، کهوته پاران وه نه پیغه بهری خوا - صلی الله
 علیه وسلم - تا له بهر خاتری په یوه ندیی خزمایه یی
 فرمان بدا به سه ر ئومامه ی کوپی ئوتالدا - که
 پاشایه کی ناوچه ی یه مامه بوو و کهوته ده سنی
 موسلمانان و دوایش به ویستی خو ی موسلمان بوو -
 تا خواردن و دانه ویلنه یان لی قه دهغه نه کات . .
 دیاره ئه مهش نه پاداشتی ئه و هه موو خزمه ته دا که
 قورپدیش له مه که که دا و پیش کوچ کردن بهرام بهر به

موسلمانان کان پي هه لسا !! به لام پيغه مبهري خوا - صلي
 الله عليه وسلم - نير راو و هه ل بزار ددي خوايه ز بو
 هيدايهت و به رزه يي ناردوويه تي ، بويه فرماني دا به سهر
 نومامه دا با ريگاي خواردن و دانه ويژه بدات ، نه ويش
 ريگاي دا . . .

جا بو نه وه ي قورپه يش له هيز بخريت ،
 موسلمانان کان هه وليان نه دا دهستي لي بوشين ، به
 تايه تي له کاروانه بازو گانيه کاني . . نه وه بوو دوو دم
 دهوريه ي موسلمانان کان که بريتي بوو له شهست سوار
 و عوبه يده ي کورپي حاريت له لايه ن پيغه مبهري خواوه
 - صلي الله عليه وسلم - فرماني بوو دهر کرا تا نه مير
 بي و به ره و دو لي « رابغ » بکه ويته ري . نه مهش له
 مانگي شه و والي سالي يه که مي کوچيدا بوو . . مه بهست
 له ناردني نه م دهوريه يه ترساندن قورپه يش و
 بازو گانيه که ي بوو . . .

کاتي موسلمانان کان که يشته سهر ناوي « الأحياء »
 له خوارووي (ثنية المرء) وه تووشمي کاروانتيکي

قوپدیشیی بوون که دووصد جه نکاوه ری
 له گه لا بوو به سهرکردایه تی نه بووسوفیانی کوپی
 حهرب • به لام جه نک له نیوایاندا به رپا نه بوو جگه
 له وهی له دوورده و ئیریان نه گرتنه یه کتریی ••

له م به یه که بشته دا سهر بازخانهی ئیسلام دوو
 سهر بازی به غیره تی هاته ناو دود که زووتر موسلمان
 بوو بوون و به ناچاریی له گه هل له شکری مه ککه دا
 دهرچوو بوون چونکه ماوه یان نه بوو کوچ بکه ن بو
 مه دینه و بگه نه خزمه تی پیغمبه ری خوا - صلی الله علیه
 وسلم - ۱ لهو به یه که گیشته دا هه لیان ده ست که هت
 رایان کرده ناو موسلمانان کانه وه •• نهو دووانه ش
 میقدادی کوپی عه مری به هرائیی^(۶) و عوتبه ی کوپی

---

(۶) میقدادی کوپی عه مری به هرائیی : به میقدادی
 کوپی نه سموده شش ناو نه بریت •• میقداد زور
 زوو موسلمان بوو •• یه کنی بوو له وانهی که کوچی
 کرد بو حه به شه و گه رایه وه بو مه ککه ، ئینجا به
 شیوه یه ی سهره وه خۆی گه یانده مه دینه و به ژداری
 جهنگی به در و هی تریشی کرد • له مه دینه مایه وه

غەزوان^(۷) بوون - حوالیان رازی بیت - .

بەمە غوبەیدە دووم فەرماندە بوو کە ئالای ئیسلام

لە سەردەمی خەلیفە عوتماندا و لە سالی سیی
و سیی کۆچی و لە تەمەنی هەفتا سالییدا کۆچی
داوی کرد و هەر لەوی نێژرا . .

(۷) عوتبە ی کوری غەزوان : - ھەرنەمین پیاویکە کە
موسلمان بوو بێ . . کۆچی کردوو بۆ ھەبەشە
ئینجا کە پراوە تەرە و بە ھاواری میقداد کۆچیان
کرد بۆ مەدینە و بەژداری جەنکی بەدر و بە داوای
کردوو . خەلیفە عومەر کاروباری موسلمانانی
دایە دەست و ئەویش نەخشەی شاری بەصرە ی
کیشا و ناوچەی زۆری لە ستەمی خوانەناسیی
رزگار کرد . . داوای کرد لە عومەر تا لە
کاربەدەستیی وازی لێ بێنێ ، بەلام بە گوئی
نەکرد و ئەویش بە ناچاریی گەپایەو بۆ بەصرە و
لە ریکادا لە خوا پارایەو تا نە ی گێژتەرە بۆی .
زۆر لە مەدینە دور نەکەوتەرە و شترەکی گلا و
لە نێوان سالی (۱۷ - ۲۰) ی کۆچییدا و لە
تەمەنی پەنجای و ھەوت سالییدا جیھانی بە جێ
ھێشت .

هه‌لگرتی به نیازی جیهادهوه، دواى ئه‌وه‌ی چه‌مزه - خوا
لێ رازیی بیت-بۆ یه‌که‌م جار- ئالای جیهادی هه‌ل گرت و
بووه یه‌که‌م ئه‌میری که پێغه‌مبه‌ری خوا - صلی الله علیه
وسلم - بئیریت بۆ دهره‌وه‌ی مه‌دینه ..

(۲)

روژان رابوردن تا یه کم جهنگی ئیسلامیی -
 جهنگی بهدری گهوره - هاته بهروه کهوا دروشمی
 ئی موسلمانان تیاا بریتی بوو له دهبرینی
 نهیایی خرا که ئهیان زت: احد، احد، ئینجا موسلمانان
 به نیوان خویانا دروشمی تابه تی و خویان دا نا بوو بو
 ئاسیین و جیاگردنهوه .. نهوه بوو دروشمی
 مهاجیره کان: نهی نهوهی عهبدوپر دحمان و هی
 خهزره ج: نهی نهوهی عهبدو لالا وه هی نهوس: نهی
 نهوهی عوبهیدو لالا بوو، وه نهو ئهسپانهی که نه جیهادا
 بهژدار بوون پتخه بهری خوا - صلی الله علیه وسلم -
 ناوی نان ئهسپی خوا، ئینجا نزا و پاپانه وه کی زوری
 کرد بو سه رخستی موسلمانان و بهم شتیه به: نه خوا
 نه لالا یه وه که نهی فهرموو: دیا حی یا ینوم، یا حی
 یا قیوم، ..

لهشکری خوا و لهشکری کوفر بهرام بهر بهک

وستان ، يەكەم بۆ بەرزكردنەوێ ئالای خوانا-یی و
چەسپاندنی داد و یەكسانی لە سەر زەویدا، دوو-میز
بۆ بەرزكردنەوێ ئالای یاخیتی و سەرکەشیی
و بەدنامەكیی ئە بەردەم پەروددآرا تا سەر زەویی
سەر شەو زەنگ بێت و مەروفايەتی سەرگەردانی دنا
و قیامەت بێت ..

لەشكری خوانا-یی هیدایەتی پێ بوو ، بەلام
لەشكری گومرايي مەلاسی دا بوو بۆ كوژاندنەوێ
رووناكیی خوا لە سەر زەویا ..

دیاره سەرەنجام سەر بۆ راستیی ئەبێ .. ناپەوا
خۆی ماندوو ئەکا .. ئەبێ بە سەری شوپەووە سەر
بیتەووە ..

عوبەیدە کۆری حاریشیش - هەرچەندە
پیرترینی سەربازە موسلمانەکانی بەدر و لە ئەمەنی
شەمەت و سێ سالییدا بوو - ئامادەي ئەم رۆژه
پڕبەختەوریە بوو ..

دوای ئەوێ ئەو قورپەشمیە بێبەستەي كە

ویندی خواردبوو ئه بی له جهوزی موسلمانان کانا ئاو
 حیوانه وه ، یان بیرووختنی وه یا بکوزریت ، به دهستی
 حمزه کوژرا ، سئ قوپه یشیی ترهاتنه مهیدانی
 جهنگه وه ، که عوتبهی کوپی ره بعه و شه بیهی برای و
 ویندی کوپی عوتبه بوون... هاتنه مهیدانی موسلمانان
 ما زورانبازی و شه پشه شیر بکن ..

عوتبه پیاوکی دینا دیده بوو ، له سه ره خو بوو ،
 مه وئی زوری دا تا جهنگ روو نه دا و واز له
 موسلمانان کان پتن و بگه پته وه ، هتا آماده برو پتی
 این عوتبه ترسوکی کرد و وازی له جهنگ هتا ، به و
 مه رجهی جهنگ و کوشتار نه بی و له هیچ لایهنگ خوین
 نه پژی .. نه بووجهل که به مهی زانی له عوتبه نووپه
 بوو و پتی وت له ترسانا نه وه نده سیه گانت ئاوساون له
 ناو سکتا جیان نابته وه .

عوتبه ئه مه وتهیهی زور به لاوه قورس بوو به خوئی
 و براکی و کوپه که یه وه پتش هه موو کهس هاتنه
 مهیدان و به دهنگی بهرز بانگیان کرده سه ره بازخانهی

موسلمانان کان تا سڀ ڀاويان ٻيٽه مهيداني زورابازيه وه ۰۰
خيراً له ريزي موسلمانان کان وه سڀ گه نجي
نه نصاري ده پهرين و به پرتاو به ره و قورپه شيه کان
که وٽه ري که نه مانه بوون :

عهوفي کورپي عهفراء (۸) و موعه ووبندي براي (۹)
وه عه بدوللاي کورپي ره واحة (۱۰) ۰۰

هر سڀ قورپه شيه که له مهيدانا وه ستا بوون ۰۰

(۸ ، ۹) عهوف و موعه وويد هه ردو و کيان کورپي عهفراء
که خه زره جيئن و له جهنگي به درا شهيد کران ،
به لام موعه وويد به ژدازي کوشتنی نه بووجه هلي
کرد ۰۰

(۱۰) عه بدوللاي کورپي ره واحة : خه زره جيئه و يه کيکه
له رانه ي که زو موسلمان بوون ، وه يه کيکه له
دوانزه نه قيه ي که سه روکاري به ستنی پهيماني
عهقه به ق دووه ميان کرد له مينادا له گهل پيغه مبهري
خوادا - صلي الله عليه وسلم - وه يه کيکه له
وسڀ نه ميره ي که پيغه مبهري خوا - صلي
الله عليه وسلم - له مانگي جه مادي
يه که مي سالي هه شته مي کوچيدا هلي بژاردن بو
له شكري مؤته تا بچن به گز رومه کاند ۰۰

خۆیان ئامادەى نەبەرد کرد بوو . . هەردوو لەشکریش
 بە چارەووە بوون . . هەرسێ موسڵمانە خەزەرە جێبەجێ
 هاتنە بەر دەمیان . . بە سەرى بەرزەووە وەستان . .
 سەیریکی یەکتریان کرد . . بێ پەرستەکان پرسییان
 لە موسڵمانەکان : تێو کین ؟

ئەمانیش ناو و بێمانی خۆیان و تیرەکیان هەل

دا . .

کاتی زانیان لە دانێشتوانی مەدینە . . بە رێزەووە
 بیان وتن : هاوشان و خاوەن پێژن . . بەلام رازی نەبوون
 زۆرانبازیان لە گەلا بکەن و داوایان لێ کردن بگەڕێنەووە
 بۆ شوێنەکانیان و بیان وتن : ئێمە لە خزمەکانی خۆمان
 هاوشانمان ئەوێت . . بەمە هەرسێ ئەنصارێبە گەڕانەووە
 بۆ شوێنی خۆیان بە بێ کۆشتار . .

پێغەمبەرێ خوا - صلى الله عليه وسلم - تێ
 گەشت بێ پەرستەکان ئەیانەوێ لە گەل خزمی خۆیان
 زۆرانبازی بکەن ، فەرمانی دەکرد بۆسى موسڵمان کە بە
 خزمایەتیی لە خۆیەووە زۆر نزیک بن ، وە هەروەها بە
 خزمایەتیی بگەن بە عۆتە و شەیبەى براى . . ئەو

سیانهش سه مزدهی کوپی عه بدو لموططه لیب و عوبه یددی |
کوپری حاریث و عه لیبی کوپی نه بووطایب بوژن که
هه موویان له عه بدمه ناف دا نه که یشته وه به یه که (۱۱) ..

نه مانیش - خوا لیان رازی بیت - به ورجی
هه لمه تیان دا و که یشته مه یدانی جهنگ و وه که نه پد شیر
له به رددم هدر سی بت په رسته که دا و دستان :

نورپتان به سهر داماوان .. نه دی می شک به نهج کراوان
به به نهجی نه قامی و هه رزه یی .. چینان نه وی ؟ قه لای
تیسلا متان نه وی پرووختین ؟ خه یالان خاوه .. ته لایه که
خوا فدرمانی بنیات نانی ددر کرد بی تیوهی بی شیر و بی
دده سله لات چین ؟

که زانیان خز می خویانن وتیان: هاوشن و به پرزن .. جا
هه ریه که یان یه کیکی هه ل برارد تا زورانبازی له گه لا

---

(۱۱) عه بدو لموططه لیبی کوپی هه شمی کوپی
عه بدومه ناف . وه عوبه یددی کوپی حاریثی کوپی
موططه لیبی کوپی عه بدومه ناف . وه عوبه یی کوپی
زه بیعهی کوپی عه بدومه سی کوپی عه بدومه ناف ..

بکات : عهلی بهرامبهری وەلید وەستا که هەردووکیان
 لدوانی تر منال تر بوون ، وە حەمزەش بەرامبهری عوبە
 وەستا ، عوبەیدەش بەرامبەر شەپە وەستا که لەوانی تر
 بەتەمەن بوون . . .

ئەو نەندە ی پێی نەچوو حەمزە و عهلی هەریەکیان
 بێچیری خۆی کەول کرد و لێ بوویەو . . بەلام
 عوبەیدە و شەپە هەریەکیان دەستیکی وەشانە لە
 بەرامبەرەکی بە شێوەیەک جوولەیان لێ برا . . خێرا
 دەست بە جێ شەپە گێانی دەرچوو و عوبەیدەش بە
 دەستی شەپە رانیکی پەپی بوو و مۆخەکی لێ ئەهائە
 دەرەو . . . خێرا حەمزە و عهلی عوبەیدەیان بە زامداریی
 هەل گرت و هێنایانەووە بۆ سەربازخانەی مۆسڵمانەکان و
 هە . سێ قورپەیشی بە کەش لە مەیدانی جەنگا بە بێ گیان
 بە جێ مان و ئەمەش کاریکی گەوردی کرد . سەر وەرە
 هەردوو لەشکرە که چونکە ئەو سیانە پالەوانی بەجەرگ
 و لێ هاتوو و جەنگ زان بوون . .

ئەگێر نەو لەو کاتەدا که عوبەیدە بە دەستی شەپە

رانی ئەپەپری پارچە ھۆنراوەیەك ئەگرت كە تیايا غیرەت و
دەروون فراوانیی و نەبەزرانی موسلمان دەر ئەكەویت ،
كە ئەمە واتاكە یەتی :

هەلۆیستیکمان ئەگاتەوێ دانیشتوانی مەككە و
هەرچی ئەوانەیی بێ ئاكا بوون دا ئەچلەكین كە چۆن
عەنبە و شەپە و وەلید لە مەیدانی جەنگا خەلتانی خوێن
بوو بوون ، جا ئەگەر ئەوان قاچم بپەرتن ، من موسامانم
و بە هیوام خوا ژیاپتیکی خوشم بداتنی لە بەهەشتا ، تا
لە گەل حووریەكاندا تیايا رابوێرم ، بۆیە ئەم زیانە
بێ نرخەم فروشت و كردمە قوربانی و خوای كەزەرە و
خاوەن سۆزیش ریزی پتوێ نام و بە بەرگی ئیسلام تاوان
و خراپەكانی داپۆشیم . . . وە نەبێ ئەو بەیانەیی كە
داوای هاوشانیان كرد پیم ناخۆش بوو بێ كوشاریان
بكەم ، بۆیە هەر سێكمان بە پەلە و وەك شەیری بێ بەك
چووینە مەیدانیان و لە پێناوی خوادا دەستمان داوە
كوشتاری یالخی بووان ، تا ئەوێ بوو لە جێی خۆمانا
پێمان نەجوولاند هەتا هەر سێكیان گۆر كران . . .

به لئی ، موسلمان ته بڼی ته مه هه لویستی بڼی .. مان و
 مردنی به لاوه په کسان بڼی له پټناوی بیرو باوه په که یدا ..
 وړه و غیره تی موسلمان له کاتی لږ ته وماندا دهر
 ته که ویی .. وه ته نه بهم تازایی و چاوسه ترسییه نس
 موسلمان ته توانی خزمه تی ئیسلام بکات .

عوبه یده به زامداری هتیرایه وه ناو سه ربازخانه ی
 موسلمانان .. برایه خزمه تی پټه مبه ری خوا ..
 ناموزابه که چند ساتیک له شماغ و تهن دروست بوو ،
 وایستا له پټناوی خوادا راتیکی په پریوه .. مهرگی زور
 ای وه نزیک بوو .. به لآم پټه مبه ری پټمه وا - صلی الله
 علیه و سلم - خاوه نی دهر وونیکي فراوان بوو ، بویه
 ته مه نه ی په شوکاند ، به لکو له شوینه که ی خویه وه
 سه روکاری جهنگی ته کرد و عوبه یده ی زامداریش له
 ته نیشتیایه ..

عوبه یده زور شادمان بوو به و خه لاتهی که دهستی
 که وتوو .. شانازی ته کرد له پټناوی ئیسلامدا و له
 سه ربازه شیرینه که ی پټه مبه ر - صلی الله علیه

وسلم - رانتيكى پەپىت ۰۰ جا بۇ ئەۋەى زياتر فەپ و
پىرۋزىي دەست كەۋى ، بە ھەر ھال بوو مىلى درىز كىرد
و خۆى خىماند ھەتا كۆلمى خىستە سەر پىتى پىرۋزى
پىغەمبەرى خوا ۰۰

ئەۋپەپى ئاۋات بوو پىتى پىغەمبەرى خوا - صلى
الله عليه وسلم - سەرىنى ژىر سەرى پىت ۰۰ ھەموو
موسلمانىكىان ھەر بەۋ تەرزە رىز و خۆشەۋىستى
پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - لە دىيا بوو ۰۰
بەلى ، عوبەيدە ھەر بەۋدى سەرى
خىستە سەرى پىتى پىغەمبەرى خوا ئەۋپەپى ھەسانەۋدى
بۇ ھات ۰۰ ئىنجا چاۋى ھەل بىرى بۇ پىغەمبەر و ونى :
ئەى پىغەمبەرى خوا ، بەلام بە خوا ئەگەر
ئەۋۋطالب ئەمپۇ بىمايە ئەى زانى من لەو شايان تىرم
بەۋەى كە وتوۋىەتى :

كذبتم وبیت الله نُبزی 'محمد'

ولما نطاعن دونه ونقاتل

ونسلمه حتى نصّرع دونه

ونذهل عن ابائنا والحلائل

ئەم دوو دېرە لە ھۆنراوەیەکی درێژدايە کە
ئەبووطالیب مامەي پێغەمبەر لە بارەي ستایش و بەرگري
پێغەمبەري خواوە و تەووي ۰۰

روو ئەکاتە ئەو بت پەرستانەي کە ھاتبوونە لای تا
پێغەمبەريان بدا بە دەستەووە و بیکوژن و دەنگ و باسی
نایینە کەي بپریتەووە ، وە ئەئیت :

بە مالی خوا درۆتان کرد ، ھەرگیز موخەممەد
ناشکیت و کەس زāl نابێ بە سەریا ، وە دەست بەردادی
نابین و جەنگ و کوشتار لە سەري ئەکەین و خۆمان
و منال و خێزانمان لە سەري ئەدەین بە کوشت ۰۰

مەبەستی عوبەیدە ئەو یە کەوا ئەمڕۆ ئەو بە ئینەي
ئەبووطالیب ، وا ئەم ھێنايە دیي و خۆي کردە قەلغانی
پێغەمبەري خوا ۰۰

ئینجا عوبەیدە پرسیاری لە پێغەمبەري خوا کرد :
ئایا من شەھیدم ئەي پێغەمبەري خوا ؟
وەلامی دایەووە و فەرمووي :
شاھیدی ئەدەم کە تۆ شەھیدی ۰۰

بەهەشت كەوتە رى ۰۰ ھەر لەوئى وەستان تا لاشەى
 پىرۆزىيان بە گەل سپارد ۰۰ ھەر لەوئى لە سەر قەبرە كەى
 پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 ديسان دووبارەى كرددووە و دايەووە بە كوئى ھاوولەكانيا
 كە عوبەيدە بە راسنى شەهيدى ئىسلامە و ئىشاردەى
 بۆ ئەكرد و ئەىفەرموو :

« شەهيدى ئەدەم كە تۆ شەهيدى » .

ھەر وەكو بىفەرموئى : ھاوولەكانىم ، ئىووش
 شەهيدى بەدەن كە ئەمە شەهيدى رىيازى قورئانە ۰۰ بە
 راستى شاناازىيە بۆ شەهيدىك پىغەمبەرى راستگۆ - صلى
 الله عليه وسلم - شەهيدى بۆ بەدا ، تا ھىچ شىك و گومانىكى
 تيا نەمىئى ۰۰

ھەتا رىوايەت كراوہ كەوا پىغەمبەرى خوا - صلى

خىر و بەرەكەت بوو ، وا لە سەر رىنگاى حاجيان و
 چەزد جازىك پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه
 وسلم - پىايا تى پەريوہ ۰۰ وە قۇناغىك لە
 بەدرەوہ دوورە ۰۰

الله عليه وسلم - له گەڤ لەشکری ھاوولاندا - خوا لێان
رازیی بێت - دواى ئەو جارێکی تر ئە ئەو دۆلى
سەفراء و لەوێ لا ئەدەن ، ھاوولان بە سەرسوپمانەو
ئەلێن : ئێمە بۆنى ميسك ئەبێستين ..

پێغەمبەرى ئازیزی پێشمەوا سەرسوپمانەکیان لا
ئەبا کە ئەفەرموێ :

« وما يمنعكم وها هنا قبر ابي معوية ؟ »

بە ئێ هیج جیگای سەرسوپمان نیە ، چونکە گۆری
عوبەیدی کۆری حاربث - خوا لێ رازیی بێت - وا
ئێردا .

هیج دوور نیە بە لای خواو سۆز و خۆشمەویستی
رژاندىی بە سەریاو وا ئێودش بۆنى ميسك بێستين ..

جا ئەمە ئەو فەرمايشتەمان بێر ئەخاتەرە کە
پێغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - لە بارەى
ئەهیدیهو فەرموویەتى - کەوا رەنگى خوێن و
بۆنى ميسكە لە قیامەتا کە ئەفەرموێ :

« ۰۰۰ والذي نفس محمد بيده ما من كلم يكلم في سبيل الله الا جاء يوم القيامة كهيئته حين كلم ، لونه لون دم وريحه مسك ۰۰۰ » رواه مسلم .

وہ هیچ سەر سوپمانی ناوی و بو دسه لاتی خوا زوری پی ناچی هەر لهن جیهانه دا نه و بو نه خو ئه عوبه یدد بدا به لووتی له شکری ئیسلامدا تا به نه داما نی خویان ههست بکه ن ئیسلام له سهر راستی و مستاو و به ئینی نا به چی به کس بگری دسه لاتی بو نه خاته کار و سهر به رزی ههردوو جیهانی نه کات . .

ههتا نه وه تا پێشه و امان - صلى الله عليه وسلم - له فهرماشتهی راستی خویا ده ری بریوه که پایه و پلهی شههید نه و دنده به رزه به لای خراوه بو ی ههیه شه فاعه تی حه فتا خزم و کس و کاری بکا که نه فهرمو ی :

« يَشْفَعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ » .

ابو داود و الترمذی بسند صحیح .

خوا له شههیدی ئیسلام عوبه یددی کوپی حارث

رازی بیټ و به نه مری سلا می په روه رد گاری له سهر
بی و خوا ی گه وره به رحمی خوی دل کانی ټیمش له
سهر یمان را گیر کا و هیدایه تی نه واندش بدا که دوور
له ریازی قورټان و مستاون ..

زنجیره‌ی عاوه لانی پیغمبر

(۱۵)

عبداللای کوپی عه‌مری کوپی حه‌رام

حبیب محمد سعید

(۱)

دوای بهستنی په یمانی عهقه بهی یه کهم له نیوان
 پیغه مبهړ و دوانزه موسلماننه نه نصاریه کاند ، وه دوای
 نهوهی روژ به روژا نازار و سزادانی تورپه یش ، بو
 موسلماننه کان ، له پهره سمنده نا بوو ، پیغه مبهړی خوا -
 صلی الله علیه و سلم - موضعه بی کورپی عومه یری نارد
 بو یه تریب تا بانگی خه لکه بت په رسته کهی بکا بو سهر
 ریپازی راستی خواناسیی ..

به راستی موضعه بیش - خوالی رازی بیت -
 لی هاتوو بوو .. به دلیکی پاک و زمانیکی باراووه
 فرمایشتی خوا و پیغه مبهړی گه یاند به دانیشمتوانی
 شماره که و نهوانیش به چاکی و دریان گرت ، به تایه نیی
 گه وره ترین هوژی مه دینه (نهوهی عه بدولته شهه ل) به
 جاریکا له گهل سه عدی کورپی موعادی سهر داریانا
 موسلمان بوون ..

موصعب دواى نۆ مانگ به سەرى بەرز و روومه تى
 كەشاوه وه كەپرايه وه مه ككه و مزدهى سەركه وتى
 ئىسلامى دا به ڤڤه مبهرى پڤشهوا - صلى الله عليه وسلم -
 وه له وه رزى حەجدا - سائىك دواى به ستنى پەيمانى
 عەقەبەى يەكەم و دوو سائ پڤش كوچ كردنى ڤڤه مبهرى
 خوا - صلى الله عليه وسلم - ، له گەل حەججاجى
 مەدينەدا - كه هڤشتا له سەربت پەرسى بوون - حەفتا و
 سئ پياو و دوو ئافره تى موسلمان هاتن بۆ مه ككه . .

جا موسلمانەكانى مەدينە ، بۆ شهوى كافرانى
 مه ككه و مەدينە پڤيان نەزانن ، به نهئى پەيوەنديان كرد
 به ڤڤه مبهره وه و پريارى كۆبوونه وهيان به نهئى دا له
 شهوى به ستنى پەيمانى عەقەبەى دوو مەدا . . بۆيه
 موسلمانەكانى مەدينە يەك يەك و دوو دوو خۆيان له
 هاوه له بت پەرسەكانيان دزىيه وه و خۆيان گەيانده
 عەقەبه . .

جا هەر چەندە ئه بوايه هېچ بت پەرسىك ئاگادار
 نه بوايه به لام عەبدوللای كورپى عەمرى كورپى حەرام

ئەبەن لە گەڵ خۆيانا و ئاگاداری ئەكەن . .

عەبدوللا سەردارىكى ئىھاتوو بوو و پياوماقوولى
مەدینە بوو ، خاوەنى ریز و پایە بوو بە لای دانىشتواندووە ،
بۆیە موسلمانەکان ترسیان لێ نەبوو و ئاگادارى
کۆبوونەووە کەیان کرد ، کە جگە نەو هەموو
ناموسلمانەکانى تر بێ ئاگا بوون . . موسلمانەکان رووى
تێ ئەکەن و بە نەزم و نیانى تێ ئەگەینەن کە ئەو یەکتە
لە پياوماقوولە ناودارەکانیان و پێیان ناخۆشە لە سەر
بە پەرسى بمىتەووە و لە دواوژىشا بىتە سوونە مەنى
دۆزدەخ . . بەم شێوە دەست ئەدەنە بانگ کردنى و لە
ئەنجاما ئەویش موسلمان ئەبێ . .

موسلمانەکان لە شوێنى بشوودانى خۆيانا - لە گەڵ
هاوێى بە پەرسە کانیان - ئەخەون و کە سێ یەکی شەو
روشت هەل ئەسەنەو بە بێ چرکە خۆیان ئەگەینە
عەقەبە تا بگەنە خزمەتى پێغمبەرى خوا - صلى الله
عليه وسلم - . .

بە ئێ ٣ عەبدوللاى كورپى عەمر موسلمان بوو و بە

دلیکی پر له ئیمانەوه بەزدارییی پەیمانی عەقەبەیی - وودمی کرد و بوو یەکیك لەو دوانزە نەقیبەیی که پێغەمبەری خوا - صلی اللہ علیہ وسلم - فەرمانی دا بە سەر ئامادەبووانی پەیمانەکەدا تا دوانزە سەرۆک و سەرگەورەیی خۆیان هەڵبژێرن بۆ ئەوەی ئێ پرسراویان بن و پارێزگاریی بەندەکانی پەیمانەکە بکەن . ئەوانیش ، بە بێ دواکەوتن و تەفرەدان و ناکوکی ، خێرا هەتیان بژاردن و جیاکرانەوه و پێغەمبەری خواش - صلی اللہ علیہ وسلم - پەیمانی ئێ وەرگرتن که فرامووی :

« انتم علی قوهکم بما فیهم کفلاء ، ککفالة

الحواریین لعیسی بن مریم ، وانا کفیل علی قومی » .

وتیان : بە ئێ . .

بە شێوەیەکی رێک و پێک پەیمانیان دا بە پێغەمبەر و مۆسڵمانەکان تا کۆچ بکات بۆ ناویان و بە سەر و مالهوه بەرگریی لە خۆی و لە ئایینەکەیی بکەن . .

تا ئەوه بوو یەکەم تاقی کردنەوه هاتە بەردەوه ، که جەنگی بەدری گەورە بوو عەبدوللایش مەردانە

سەردارىيى تىپا كىرد و سەلماندى بە راستىي سەربازى
بەدەفەي ئىسلامە ..

ئىنجا بۇ سالى ئاينىدە جەنگى ئوچود ھاتە بەدەدە
لە رۆزى شەممەي پانزەھەمى مانكى شەووالى سالى
شەممى كۆچىدا رووى دا ..

ھۆي بەرپا بوونى ئەم جەنگە فىز و دەمار و
ئەزەدروى قورپەشى بوو تا تۆلەي تىك شىكەنى بەدەر و
كۆزەرنى سەردارە كانىيان لە مۇسلمانە كان بىتىن ..

ئەوۋە بوو بېرىارىيان دا ئەو مال و سامانەي كە بە
كاروانە كەي ئەبۇسوفيان بوو تەرخان بەكرى بۇ جەنگى
ئوچود ھەلمەت بەيتنە سەر مەدینە و دەستىكى گەورە
لە مۇسلمانە كان بوو شىتىن ..

مۇسلمانە كان زۆر وريا بوون ، لەگەل ئەوۋەشا ورد
و سەلىقەدار بوون ، ھەوالى ھىپرىنى قورپەش و
ھاۋىيەيمانە كانىيان - كە سى ھەزار كەس ئەبوون - كەوتە
كوئىيان ، بۆيە بە ھەموو دەور و بەرى شاردا پاسەوانىيان
دا نا ئەوۋەكو دوژمن لە ئاكاۋا بدات بە سەرىيانا ۋە

موسلمانان کانش هه تا له کاتی نوێرا خویان پێچابوو یه وه
 و چه کیان ناماده بوو ، وه مهفره زه یه کیتس له ئه نصاره کان
 هه ل بزیڕران بۆ پاسه وانی پێغه مبهری ئازیز - صلی الله
 علیه وسلم - له ماله کهیدا ، که ئه مانه سیانیان بوون :
 سه عدی کوپی موعاذ و ئوسهیدی کوپی حوضهیر و
 سه عدی کوپی عوباده ..

له دواى وت و وێژ ، پێغه مبهری خوا - صلی الله
 علیه وسلم - بریاری دا موسلمانان له شمار ددرچن
 ئه وسا له گه ل دوژمنان بجهنگین ، بۆیه له شکری کرد به
 منج که تیه وه بهم جوړه :

(۱) که تیه ی موهاجیره کان ، که ئالاکدی دا به دهست
 موصعه بی کوپی عومهیره وه (۱) .

(۱) موصعه بی کوپی عومهیر : یه کێکه له وه
 موسلمانانیه که زوو به زوو موسلمان بوون که
 هیشتا پێغه مبهری خوا - صلی الله علیه وسلم -
 له مالی ئه رقه م دا بوو - واته بانگی ئیسلامی
 ئاشکرا نه کرا بوو - که نجیکی لاوچاکی پی که وتوو
 بوو . موسلمان بوونی خۆی له دایک و خزمه کانی

(۲) که تیهی نهوس له نهصار ، که ئالاکهی دا
به دهست حوبابی کوپی موندیرهوه (۲) .

(۳) که تیهی خهزره ج دیسان له نهصار ،
که ئالاکهی دا به دهست ئوسهیدی کوپی
حوزهیرهوه (۳) .

ئهشاردهوه ، جا کاتی پێیان زاینی دهست و پێیان
بهست و له مالهوه به بهندکراوی مایهوه ههتا له
دهستیان خۆی دامالایی و له گهڵ کوچ کهراندا
کوچی کرد بۆ خه بهشه ۰۰ ههردوو کوچه که
کردووه و دامۆستای مه دینهیه بۆ بانگ کردنیان بۆ
سهر ئیسلام ۰۰ ئامادهی جهنگی بهدر بوو و له
جهنگی ئو خودا شههید بوو ۰۰

(۲) حوبابی کوپی موندیر : نه نصارییه و له هۆزی
خهزره جه ۰۰ ته مه نی له په نجا سالیی تی به پری کرد
بوو و له سه رده می خه لافه تی عومه ردا ئه م جیهانه ی
به جی هیشته ۰۰

(۳) ئوسهیدی کوپی حوزهیر : نه نصارییه و له
هۆزی نهوس و نه وهی عه بدولئه شهه له ۰۰ به کیکه
له وانیه گه زوو هاتن به ده م بانگی موضعه بی
کوپی عومهیرهوه ۰۰ به کیکه له نه قیه کانی په یمانی

لهشکری موسلمانان کان له دواى گه پانه وهى
 مونا فقه کان بریتى بوو له جهوت صد سهر باز ۰۰
 لهو روژه دا عه بدوللای کوپى عه مری کوپى
 حه رامیش هستى به مه ترسیى و سامناکى هه لوسته که
 کرد ، وه هستى کرد که دوژمن به ده سه لاته و پتوسته
 موسلمانان کان غیره تیان بخه نه کار ، بویه خوی ناماده کرد
 و بریاری دا پیاوانه هه لمهت به ری و مان و نمانی له
 پتیاوی ئیسلاما لایه کسان بیت ۰۰

عه قه بهی دووم ۰۰ پیاویکی ده م پاست و
 وته بیستراو بوو له ناو نه نصاره کانا ۰۰ خاتوو
 عائیشه ی دایکی ئیمانداران - خوا لئی رازی
 بیت - نه فهرموی : له ناو نه نصاردا سئ پیار
 هه ن له فاضل و چاکه دا که سیان ناگاتئ و
 هه مووشیان له نه وه ی عه بدولنه شهه لن : سه عدی
 کوپى موعاذ و ئوسه یدی کوپى حوضه یر و
 عه بهادی کوپى بيشر ۰۰

یه کینک بوو له سهر بازه دامه زراوه کانی جهه نگی
 ئو خود و له جهوت لادا زامدار بوو ۰۰ له سالی
 بیست و یه که می کوچیدا ئهم جیهانه ی به جئ
 هیشته ۰۰

مه‌دینه جاوه‌پروانی بکه‌یت بزانی سهره‌نجامدان به چی
 نه‌گات ، خو من به خوا له بهر نه‌و کچانه نه‌بیت که له
 ماله‌که‌دا به ته‌نیا به جیان دیلم یتم خوشه له بهر ده‌ستما
 بکوژریت ، •

وه وتی :

« کوپه‌که‌م •• لام روونه یه‌که‌م که‌س من
 نه‌کوژریم ، وه به خوا دواى خوَم که‌ستی به جی ناهیلَم
 به لامه‌زه خوشه‌ویست تر بیت له تو جگه له پیغه‌مبه‌ری
 خوا - صلى الله عليه وسلم - جا به لای خوشکه‌کاته‌وه
 دانیشه و ته‌رزیشم وا به سهره‌وه بیده‌وه و ناموژگاری
 خوشکه‌کانت له سهر چاکه بکه ، •

نه‌گه‌ر له بهر جاودیری کچه‌کان نه‌بیت ، دلم وای
 بی‌خوشه له بهر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا - صلى الله
 عليه وسلم - سهر‌باز بیت و خوَت بکه‌یته قوربانى
 ر‌باز‌ه‌که‌ی •• وا لام شانازییه له بهر ده‌ستما به شه‌عیدی
 سهر ب‌شینه‌وه ••

ته‌مه ته‌گیری موسلمانیکه که به ته‌مای به‌ه‌شته ••

خۆی بۆ شههیدیی ئاماده کردوو ۰۰ له کاتێکا که
قهرزاره ، قهرزه کهشی دیاره زۆره ، ئاواتیش نهخوازی
له توانایا بپوايه کوپه تاقانه کهشی بیتوانایه بێ بۆ جههاد
و له بهر دهستیا به شههیدیی بیهنایه ۰۰

ئهمه یه ههلوێستی موسڵمان ۰۰

ئیسلام به کس دهستکاری ناکرێ ۰۰

شههرف و شانازی موسڵمان شههیدیه ۰۰
جا ئهم روحه نه بهزه له ههه کۆمهڵێکی ئیمان دارا
بهروه ده بوو ، ئهوا موسڵمانه کان سه ره به رزی دنیا و
بامه تیان دهست نه کهوێ ۰۰

ئهو به بوو عه بدوللای کوپی ئوبه ی سه ره وکی نفاق
مێ به کی له شکری موسڵمانه کانی بر دا و به ره و شمار
که رایه وه گوا یا له داخی ئه وه ی که یڤه مبه ری خوا -
صلی الله علیه وسلم - به گوێی ئه وی نه کردوو له کاتی
وت و وێژدا تا موسڵمانه کان له ناو شارا بمێنه وه به لکو
، گوێی گه نجه کانی کردوو ، به مه سی صه د مونا فقی

دل نه خوښ گه پرانه وه و خويان له له شكري موسلمانان کان
دزيه وه ..

له م کانه دا عه بدوللای کورپی عمری کورپی حرام
که وته شوینان و که وته ئاموژگاری و بانگ لې کردیان
تا به نازی خزمایه تیه وه خویان بیر بخاته وه و نه که ن
پشت له یتفه مبهري خوا هه ل کهن .. کاتې که دوژمنی
چه کدار دژيان وه ستا بې شووره بیه ددست به رداری
غیردت و جوامیریی خویان بې و له جهنگ هه لېن ..

نه وانیس که مه به ستیان خو دزینه وه و خو داپنېن
بوو ، و تیان : نه گهر بزاین نه جهنگین دهستان لې هه ل
ناگرین و پستان بهر ناده یڼ ، به لام یمه باودې ناکه یڼ
جهنگ رو بدات ..

که هم هه ر بانگی لې کردن و نه وان له مه
گه پرانه وه سوور بوون ، ددستی لې شوړین و وتی :

خوا دوورتان خاته وه نه ی دوژمنانی خوا ، خوا ی
گه وړه خو ی پستیوانی یتفه مبهره که ی نه کات تا پیوستی
به تیوه نه میتی ..

جه ننگ گهرم بوو و عهبدوللا به شهیدیی سهری
بهوه ۰۰ خوینه گهشه کهی دهر و دهشتی توحودی
موور کرد و کوپی تاقانهی جگهر گوشه و چهند
نجیکی بی نازی به جی هیشت ۰۰

بهلام ناء ، ههر کومه لی له سایهی قورئاندا زیان
بداته سهر ، نه ههست به تاقانهیی نه کات وه نه به
بی نازی ۰۰ کومه لی ئیمان دار یهك لاشهیه و پیکهوه
نهزی و پیکهوه نه مرئی ۰۰

جهنگی توحود کونایی هات به به لیتیک که
موسلمانان کان و قورپهیش دایان به یهك نهویش نهوه
بوو سالتیکی تر و له روژهدا له بهردا یه کتر بینن و
بچن به گز یه کتریدا ۰۰

قورپهیش هه رچهنده دهستی له موسلمانان کان
ودشاند و ههلی به دهست هینا تا هفتایان لی شهید بکا ،
بهلام ههر ترس و لهرز له دلیا بوو ، بویه مهیدانی جهنگی
خیرا به جی هیلا و ههر نهو تیوارمه کشمایه دواوه ۰۰
موسلمانان کان لاشهیی شهیده کانیان کو کردهوه ۰۰

وه هه نديكيان لاشه كانيان هيتانه وه تا له مه دينه دا بيان
 نيزن ، به لام پيغه مبهري خوا - صلى الله عليه وسلم -
 نير او يكي نارد تا فرمانيان به سه را بدا لاشه كانيان
 بيتنه وه بو شويي شهيد بوونيان ..

جابري كوپي عه بدوللايش له گهل خوشكه كاپيا
 هه والي شهيد بووني باوكيان نه بيستن .. خوشكه كاپي
 نه ي نيزن تا لاشه كه ي بخاته سه ر پشتمى وشتر بلك و
 و بهيتته وه و له كوپستاني نه وه ي سه ليمه دا بينيزي ..

جابر له گهل خه لكيسي ترا ديت و سه ير نه كا وا
 بووري - كه ناوي هيندي كچي عه مري كوپي حه رامه
 - عه بدوللاي كوپي عه مري براى و عه مري كوپي
 جه مووحي ميژدى و خه للادى كوپي خستوونه ته سه ر
 پشتمى وشتر بلك و هيتانه وه بو مه دينه به نيازى نه وه وه له
 گوپستانه كه ي خويانا بيان نيزن .. له و كاته دا پياويك
 چاپي دا كه وا پيغه مبهري خوا - صلى الله عليه وسلم -
 فرمانتان به سه را نه دا كه وا شهيد هه كان بگير نه وه و له
 شويي شهيد بوونيانا بيان نيزن .. مه وانيش - خوا لتيان

رازیی بیت - به گوئی فرمانه که یان کرد و گه پاندنیانه وه
سا لهوئی بیان نئزن ..

کۆمه‌لی ئیمان دار هه مووی وزه و لی هاتنه ..
نافره تی به ته نیا لاشه ی سێ شه هید نه خاته سه ر پشستی
و ستر و باریان نه کات و نه یان هینته وه بو شار .. به لیج
شار هه مووی و روزاوه و هه موو که سێ خه ریکی لاشه ی
خزم و که سی خۆیه تی ، به لام به راستی غیره ته ..
لاشه ی برا که ی و میرده که ی و کوپه که ی بار نه کا و
نه ی هینته وه ..

ئوم عامیری نه شه لیش میرده که ی و برا که ی و
باوکی شه هید بوو بوون .. کاتی هه وایان دایج ، خوا
لی رازی بیت ، وتی :

« انا لله وانا اليه راجعون » •

ئینجا پرسیی : نه ی پئغه به ری خوا - صلی الله
علیه وسلم - چۆنه ؟ وتیان : چاکه نه ی دایکی عامیر ،
سو پاس بو خوا به و شیوه یه که تو بیت خو شه ..

وتى : پيشانم بدمن ، تا سەيرى كەم ۰۰
 كە يىغەمبەرى خاويان - صلى الله عليه وسلم - بۆ
 دەست نیشان كرد و چاوى پى كەوت ساغ و سەلامەت
 بوو ، وتى : ھەموو لىقە و دانىك ئاسانە ، بەمەرجى تو
 سەلامەت بى ، ئەى يىغەمبەرى خوا ۰۰

يىغەمبەرى خاويش - صلى الله عليه وسلم - بە
 چاكىي لە خوا پارايەوہ بۆى ۰۰

بەلپ لە كاتىكى زۆر ناسكدا ، لە كاتى سەھىد
 بوونى باوك و برا و مىردا - بە يەك جار و لە يەك
 رۆژدا - ئافرەتى مۇسلمان ئەى سەلىتى خۆش و يىستى
 خوا و يىغەمبەر يەكەم خۆشە و يىستىيە كە كرۆكى دئى
 گرتى ۰۰ وە ئامادە يە ھەموو زيان بكتە قوربانى
 بىر و باوەپە كەى ۰۰

بەر لە ناشتى لاشەى عەبدوللاى كوپرى عەمر ،
 جابىرى كوپرى ئەگىرپتەوہ و ئەلپ :

باوكميان ھىنايە بەردەمى يىغەمبەرى خوا - صلى
 الله عليه وسلم - دواى ئەوہى بت پەرستەكان لووت و

اوتيان برى بوو و له بهر ددستى پيغه مبهردا دايان ما ،
 جوړم دم و چاوى هل بدمه وه و بوى نه گريام
 حرمه كانم نه يان نه هېښت تا نهى بينم ، به لام پيغه مبهرد -
 صلى الله عليه وسلم - قهده غهى نه نه كردم ..

پيغه مبهرد - صلى الله عليه وسلم - گوڼى له ددنگى
 ناوره تيك بوو كه وترا كچى يان خوشكى عمره ..
 ندرموى : بو نه گرى ؟ وديان مه گرى ! له و كاته وه كه
 شهيد بووه فرشته كان به باله كانيان سيهري بو نه كهن
 ما بهر زمان كرده وه بو ناشتن ..

خه مى چته ؟ شهيدى ئىسلام خوا چاوديرى
 نه كات وه ريزى پتوه نه نئى .. خوى پاسه وان و خزمهت
 كوزارى بو تهرخان نه كا ، چونكه خوښى گه شى به
 قوربانى رښازى راستى كرده وه ..

كه شهيدو كان كو كرانه وه و پيغه مبهردى خوا -
 صلى الله عليه وسلم - له سهر سهر يان راوه ستا ،
 ندرموى :

من له سهر نه مانه شاهيدم كه وا ههر كه سى له

یتاوی خواډا زامدار بکریټ ، روژی قیامت خـواډ
 گه وره به شیوه یهك زیندووی ته کاته وه که وا زامه که
 خوینی لی ته پوا که ده نگی بخوین و بوئی میسکه .
 سهیری ته شهیدانه بکه ن بزانی کامیان قورثانی زیانری
 له بهره بیکه نه ئیمای هاوه له کانی له گوپه که یانا .
 ته وه بوو هر گوپتک دوو یان سی شهیدیان نی
 نه ناشت . .

له و کاته دا که پیغمبر - صلی الله علیه وسلم -
 فرمانی به ناشتینان دا ، فرموی :

سهیر که ن عمری کوپی جه مووح^(۵) و

(۵) عمری کوپی جه مووح : نه نصاریه و له تیره ی
 بهنی سه لیمه یه . . سهرداریکه له سهرداره کانی
 نه نصار . نه لیتن : عمر دوا نه نصاری بووه که
 موسلمان بووه . . خاوه نی ریز و پایه بووه له
 ناو خزمه کانی و به دهست گوشادی و
 سنگ فراوانی ناوبانگی ده کاردووه . .
 نه ندازه یه کی زور شهل بووه . . هر چون ته کا

مەبدوللای کوپی عمری کوپی حەرام بدۆزنەو ،
هەوکه لە دنیادا هەوێتیان بەدەلی پاکەووە کردووە لە
هەك گۆپدا یێکەووە بیان تێژن ۰۰

هەزاران مەلام لە سەر گیانی پاکتان ئەی
نەمیدانی رێگای ئیسلام ۰۰ تا لە جیهاندا بوون بە
پاکەووە خزمەتی ئیسلامتان ئەکرد ۰۰ کە بە سەری
ئەرزووە شەهیدیش بوون دە با لاشە نەمرە پاکەکتان
لە شۆڕینی ناوی و هەر بە جلە خوێناویە کاتانەووە
ئەو جەوت بێ و لە یەك جیا نەبنەووە تا بە یە کجاریی
بە هەتا هەتایی لە بەهەشتا دەست لە ملی یەك کەن ۰۰

کۆل بە کوپەکانی ئەدا تا وازی لێ بێنن و بێلن
بەژداریی جەنگی ئوحد بکا تا بەشگوم خوا
شەهیدی خەلات کات ۰۰

(۲)

له روژی نوخودا جابر له ماله وه مایه وه
 سه روکاری کردنی خوشکه کانی ، به لام باوکی به
 شهیدی سه ری نایه وه . . به تاواتی خوی گه یشته
 چونکه بو شهیدی نه کوشتا و خوای گه وردهش به ستیاو
 نه زانی ، یشمه شمی بکا . .

جابر سوپا سی خوای کرد که باوکی به
 سه به رزیه ، به به هه شتی به رین ، به ده زامه ندید
 پهروه ردگار ، گه یشته . . بویه زور شادمان بوو به
 مزده بهی که یتغه به ری خوا - صلی الله علیه وسلم
 پئی داوه . . مزده ی پئی دا که وا خوای گه وره باوکی جابر ؛
 زیندوو کردۆته وه و له بهر ده ستیا دای ناوه و فرمان
 به سه را داوه تاوات بخوازیته . . چی نه ویت داوا به
 تا خوای گه وره له بهخششی کوتهایی نه هاتووی خو

بهشی بدا .. خرای گه وره ، ویست و خواست نه دانه
ددمت بهنده ی شهیدی تا هرچی نه وی داوای بکات ..

عبدوللای شهید خوا بی داو بوو ، له ناو هه موو
ناده میزاد دا خرای گه وره هه لی بزیری و راسنه وخو
فرمایشتی له گه لا بکات .. بهنده یه ک نه ونده خاوه سی
ریز بیت به لای په روه ردگار وه ، شه بی چ ناز و
نیعه تیکی به هشتی پی به خسرا بی ؟

جا که شه ، شه هه موو ناز و نیعه ته ی پی
به خسرا بی داوای چی بکا له خوا ؟

بهنده ی موسلمان ی دل پر له یمان ، شینوه وا
گه یشتووه بهو پایه به رزه بویه له وه لا ما وتی :

خوای په روه ردگارم ، شه و خوا به رستی ی که
شایان بیت و من پی هه لسم به جیم نه هیتاوه .. ناروزوم
نه شکاوه له په رستنت له گوئی پرایه لی و مل که چی
فرمانه کانت ، لیت نه خوازم بمگیریته وه بو دنیا تا
جاریکی تر له خزمه تی پیغه مبهری پشه وادا - صلی
الله علیه وسلم - بچمه وه جهنگی دوزمنان و جاریکی

تر له یتناوی تۆدا شهید بکریمهوه ..
 خواجه جارنک کهمه له یتناوی تۆدا خوینم رزاهه ،
 داوات لی ئەکهه زیندووم بکهروهه تا جارنکی تر شه
 ریز و بهخته وه ریهم دهست کهوێتهوه .. تا جارنکی تر
 و نهوه ندهی تر بهخششی به هه شتم پێ بدەیت ، خواجه ..
 خوای گه ورهش بۆی روون کردهوه کهوا بربازی
 له سه ره دراوه : هه ر کهس ئەم جیهانهی به جی هیشتم
 بۆی ناگه پێتهوه (٦) ..

---

(٦) له ریوایه تیکی ترا : پێغه مبهری خوا - صلی الله
 علیه وسلم - سهیری جابیری کوپی عه بدوللا
 نهکات و نهفرمووی : بۆچ وا به خه مبار و دل
 شکست نهت بینم ؟
 ئەلێ : ئەه پێغه مبهری خوا ، باوکه شههید بوو و
 قهرزیکێ زۆر و خێزانیکی گه وره ی به سه ره وه
 به جی هیشتم .. فرمووی :
 ئەه هه وائت نه ده مێ کهوا خوای گه وره له گه
 هیچ کهسا فرما یشتی نه کردووه مه گه ر له یشتی
 په رده وه ، کهچی بێ په رده و روو به روو له گه
 باوکتا فرما یشتی کرد و فرمووی :

ئەنەسى كۆپى مالىك - خوا لى رازى پىت - ئە
بىنەبەرى خواو - صلى الله عليه وسلم - ئە گىرپىنەو
كە فەرموۋى :

« ما من عبد يموت له عند الله خير ، يسره أن يرجع
الى الدنيا وأن له الدنيا وما فيها الا الشهيد لما يرى من
فضل الشهادة فانه يسره أن يرجع الى الدنيا فيقتل مرة
اخرى » • رواه الخمسة ••

ئەفەرموۋى ھىچ بەندەيەك نى بىرئى و بە لای خواو
چاكە و پاداشتكى دەست كەوۋى ، پىي خوش بى

ئەى بەندەكەم داوام لى بىكە تا پىت بىبەخشم ••
وتى : خوايە داوات لى ئەگەم بىم گىرپىنەو بۇ دۇنيا
تا جارىكى تر لى پىناوتا بىكوزىمەو ••
فەرموۋى : بىپارم داوۋە ھىچ كەس ناگىرپىنەو
بۇى و ناگەپىنەو ••

وتى : خوايە ، ئەمە بىگەيەنە بەوانەى وان بە
دوامەو - واتە ئەوانەى كە زىندوون - •• خواى
گەورەش ئەم ئايەتە پىرۆزەى ناردە خوارمەو :
« ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل
أحياء ••• » •

بگه پښتووه بو دونه هه تا ته گهر دونه و ههرچی تيايه هي
 تهو پښت جگه له شهيد ، له بهر تهو هه موو ريزه ي که
 به پله ي شهيد يي به خيراوه . جا شهيد پښي سهر
 خور شهيد بگه رښه و ده دونه تا ته يي تر بگور (تهو ده)
 بښتووه . . . هره به به يي
 وه له ريوايه ټيکي ترا ته فرموي :

« ما من احد يدخل الجنة يحب ان يرجع الى الدنيا
 وان له ما على الارض من شيء غير الشهيد فانه يتمنى
 ان يرجع فيقتل عشر مرات لما يرى من الكرامة » .

ته فرموي : هيچ كه سيك يه بچته به هه شنه وه و
 هه ز بکا بگه پښتووه بو دونه هه تا ته گهر ههرچی وا به
 سهر زه ويه وه هي تهو پښت جگه له شهيد ، تهنها تهو
 تاوات ته خوازي بگه پښتووه تا ده جاري تر له پښاوي
 خوادا شهيد بښتووه ، له بهر تهو هه موو ريزه ي که پښي
 ته دري . .

به لږ شهيدان ، که له پښاوي ئيسلامدا سهر
 ته ښته وه و سهر ي ئيسلام و موسلمانان کان بهر ز ته که نه وه ،
 نه که هه به شيمان نين ، به لکو به تاوات گه ښتوون ،

به لأم نهو-نده خاوند ریزن نامادهن تا ده جار بکه پرنه وه
و له پیناوی خوادا شه مید بکرنه وه ..
کوان هل گرانی قورئان ؟

خه می ژیا نی دنیا یانه ؟ خه می مال و منال و خرم و
که س و کار و کاسپی و خانوو به ره و باغ و باغات یانه ؟
باوه پ ناکه م هل گری راسته قینه ی توران خه می
نه م ژیا نه بخوات ..

نه وه ئیسه ی تی نه گیش تووین نه مانه وی ئیسه لای
نازیز و زرگار که ر بخه ی نه قالیکه وه تا طاع و وت ایمان
رازی بیت ..

زور به داخه وه م بو نه وه هل لویه ته ی که
موسلمان ه کانی نه م دواوه ی تیا بوو به رامبه ر به
هیرشی سه رباز و بیرو باوه پری کافران .. زور جه یفیان
کرد جهیهاد و شهید بیان خسته نه و لاوه تا پاروویه
نانی ژیر چه بو کیان ده سمت که وی و له نه نه جامیسا کوپ
و کهجه کانیان به ره و نادبی و سهیران گا و سینه ما و قهراغ
رووباره کان بدرینه بهر ..

به مژده که ی پیغه مبه ر - صلی الله علیه وسلم -

دلی جابر حه سایه وه ۰۰ سوپاسی خوی کرد وا باوکی
به و بله به رزه گه یشت ۰۰

له شکری موسلمانان کان حه وه ره ده کهس بوو
حه فتایان شهید و سه و په نجایان زامدار بوون ۰۰
به و هموو ماندوو بوونه وه و به و هموو خوین و زامه وه
لاشه ی شهیدان به گل سپیرا ۰۰

موسلمانان سه رنجیان دا ، نه و قورپه ی شهی که
ماوه یه کی کهم - به هو ی هه له ی تیراندازه کانه وه - هه لی
به ده ست هینا و ده ستی خو ی وه شانده ، وا باوه
که سه رکه وتبئ و موسلمانان کانی به زانده بئ ۰۰ له شکری
بت په رست چو ن نه بئ به سه رکه وتوو و له شکری
خواناسیش به به زرا و بدرینه قه له م ؟

چو ن نه بئ دوژمنانی ده ر و ناوی مه دینه موسلمانان کان
به بئ هیز بزائن ؟ بویه دوا ی ته واو بوونی جه نگی نو حود

به پانزد سعات ، پیغمبری خوا - صلى الله عليه
 وسلم - فرمانی دا به لهشکری موسلمانان کان تا خویان
 پیچنهوه و بکونه سهر لهشکری قورپه یش و راوی بښن ،
 بهو مهرجهی تنها نهوانه هلمهت بهرن که دوښتی
 بهزداری جهنگ بوون . . ههرچی ناماده نهبووه با
 نهیهت . . یتیر نهوه بوو پیغمبری خوا صلى الله عليه
 وسلم - ماوهی نهدا به هیچ کهسک له هلمهتی « حمراء
 الامد » دا بهزداری بکا جگه له جابیری کورپی
 عهبدو لالا . . نهویش بیانووی تایهتی خوی ههبوو لهو
 دوا کهوتنهیا و روونی کردهوه که زور هزی نهکرد
 نامادهی جهنگی ثوحود بیت و له کیسچوونی به زیانکی
 گهوره نهزانی . . هووی دواکهوتیشی نهوه بوو باوکی
 فرمانی به سهر دا ههتا له مالوه بمینیتنهوه بوسهروکاری
 ههر حاوت خرشکه کهی .

جابیر نهلی :

باوکم پتی وتم : کورپه کهم بومان ناشی ، نه من و نه
 تو ، هم ئافره تانه به جی بیلین و پیاوکیان له ناوا نهبی .

وه من نهو كه سه نيم بيلم تو بچي بو جهاد له خزمه تي
يغه مبهري خواډا - صلى الله عليه وسلم - ، لاي
خوشكه كانت بهو به جي بمته ..

ئينجا عه بدوللاي كوپي ثوبه ي سه روكي نفاق و
مونايقان كه روژي نوحود به سئ صد مونايقه وه
كه پرابوويه وه داواي كرد ماوه ي تهو يش بدات ، به لام
يغه مبهري پشه وا - صلى الله عليه وسلم - لهو كاته
ناسكه دا و له وه لوسته پر مه ترس - يه دا له راي
پر دانايه تي خو ي دانه به زي و به پيوستي نه زاني ماوه ي
بدا ، چونكه بي بيانوو و بي هو داي له لايه كي له شكري
ني - سلام و گيرايه وه ..

به پشتيواني خواي گه وره له شكري پر له زامي
مه دينه كه ونه ري بو راوناني قوپه يش .. به لي ، هه ر
چهنده خويني زامه كانيان هيشنا نه وه ستابوويه وه ، به لام
غيره تي له شكري خواناس كه ي له زام و له خوين
ته برسيته وه ؟

له شكري به ته ماي شه هيدبي و به هشت بي ، كه ي

باكي له تيشن و تازار هه يه ؟

خوايه يارمه نيت .. پيوستيمان به يارمه تته خواي
 په روه ردگار تا له سايه و سيهري قورثانا له و غيردت و
 جواميريه مان دهست كه وپته وه و بكه وپنه وه گهل كارواني
 ثيمان داران ..

له شكري مه ككه وستی بگه پته وه و جارېكي تر
 دهست له موسلمانان كان بودشيني كه بيستان له شكري
 مه دينه غيره تي جولآوه و وا به شوپيانه وه وای به چاك
 زاني بچي دهنگ به روه مه ككه بكشپته وه و خوي نه خانه وه
 داوي موسلمانان كان ..

به مه پښه مبهري خوا - صلى الله عليه وسلم -
 سه لماندي كه واهه شكري بت په رستي مه ككه به رگه ي
 هه لمه تي له شكري خواناسي مه دينه ناگرې و نه وانهش -
 له جووله كه و موناقيق و نه عراب - وا بير نه كه نه وه
 موسلمانان كان بچي هيز و دهسه لاتن ، زور به هه له دا چوون
 و ته نها دپوي دمه وه نه بيتن ..

(۳)

عەبدوللای کۆپی عەمر شەھید بوو و بە سەری
بەرزەووە بەرەو بەهەشت کەوتە ری ۰۰ جابیر و حەوت
کچی بە جی هێشت ۰۰ قەرزیکی زۆری کەوتبووە
سەرشان و ئەویشی بە جی هێشت بۆ جابیری تاقانە و
جگەرکۆشە ۰۰

کۆپیکی تاقانە و حەوت کچ و قەرزاری ۰۰ !!

با هەموو موسلمانێک بیر لە هەلۆستی خۆی
بکاتەو ۰۰ هەولێ دان بۆ بەرزکردنەوی «لا اله الا الله»
لێ بپانی ئەوی ۰۰ با سەیر کا بزانی خۆی تەورە چۆن
دەرووی لە خێزانی عەبدوللای شەھید کردەو ۰؟ هەر
بەو جۆرەش دەروو لە مأل و منالە کەمی ئەو ئەکاتەو ۰۰
چۆن قەرزە کەمی جابیری بزاردەو ۰؟ وەهاش قەرزی
منالەکانی ئەو ئەبژێرتەو ۰۰ هەرکەس لە گەل خوادا
بێت ، خۆی گەورە چاکتر لە گەل ئەودا ئەبێت ۰۰ نێتر
بێست بە بیانوو و خۆدزینەو ناکات ۰۰

بئش ئەوەى عەبدوللّا لە جابىرى كۆپى جيا بىتەو
 ئامۆزگارىيى كرد تا چاوى لە خوشكەكانى بىت . .
 بئى نازەيان نە كات . . سەر و كارىي پەر و درەيان بكات . .
 بە حەلّ بەختويان كات . . لە سەر رىيازى ئىسلام رايان
 بئى . .

بەلى عەبدوللّا بۆ رەزامەندىي خوا و بەرز كردنەو
 ئالاي بانگەكەى بەر و شەهيدىي كەوتە رى . . خەواي
 گەر و شە جابىرى پىاوچاكىي خەمتە شوئى . . جابىر
 خوا كەردىه پياوئەك بە شوئەكە رەفت بكا كە باوكى
 پىي خوش بىت^(۷) . . چوو بئوژنىكى مەرە كرد .

(۷) بە خوا هەتا سەر و مال تەرخان نەكەين و ئامادەى
 شەهيدىي نەبىق ، نابىنين تاقە منالتيكمان شەيداي
 ئىسلام بىت بە تەواويى . . هەر كەسى بە ژىرانە
 سەرنج بەدا بۆى دەر ئەكەوئ ئىتمەى دەم موسلمان
 چۆن بە دەست منال و خىزانەوە گىرۆدە بووين . .
 هۆكەيشى ئەوەى بە راستىي خۆمان نەفرۆشتووە
 بە خوا . . ئەمانەوئ خۆمان لا بەدەين تا منال
 بەختىو كەين و دوايش ببنە دوژمنى
 بىروباوەرەكەمان . .

روژنکیان پیغمبه‌ری خوا - صلى الله عليه وسلم -
پرسیاری لی کرد و فرمووی :

ئه‌ی جابیر ئایا ژنت هیناوه ؟
وه‌لامی دایه‌وه : به‌لی ، ئه‌ی پیغمبه‌ری خوا ..
فرمووی : بیوه‌ژنه یان کچه ؟
وتی : نه‌ه به‌لکو بیوه‌ژنه ..

فرمووی : ئه‌ی نه‌ه‌بوو کچی ماره بکه‌ی تا
یاری له گه‌لا بکه‌یت و یاریت له گه‌لا بکا ؟
وتی : ئه‌ی پیغمبه‌ری خوا ، روژی ئو خود باو کم
شه‌هید بوو و جهوت کچی به جی هیشته .. منیش
ئافره‌تکی کارامه‌م ماره کرد تا سه‌ر و کاریان بکات و
ئاگاداران بیت ..

فرمووی : ان شاء الله پیکاوته ..
سوپاس بو خوا ، ئه‌وه‌ی که گرنگ بوو سه‌روکاری
کچه‌کان بوو .. ئه‌ی دانه‌وه‌ی قه‌رزه‌که ؟
جابیر دیته خزمه‌تی پیغمبه‌ری خوا - صلى الله
عليه وسلم - و ئه‌گیت : ئه‌ی پیغمبه‌ری خوا ، باو کم له

فلانہ روژا (روژی ئوحد) شهید بو^(۸) و قهرزی
 خورمای به سەر و به جی هیشتوم ، ئەو تا یەکتی لە
 خاوەن قەرزەکانی به گیری هیناوم و داوای قەرزەکە
 ئەکات ، جا یتیم خوێشە یارمەتیم بەدی بەشکوم بەشیک
 لە خورماکە دیوا بخت بو وەرزی داهاوو ۰۰

فەرمووی : بەلێ ، ئەگەر خوا ویستی لە سەر
 بوو نزیکە ی نوێ پۆ دیم ۰۰

پێغەمبەری خوا - صلی اللہ علیہ وسلم - لە سەر
 بەئینەکە خۆی لە گەڵ چەند هاوێشکێک بەرەو مەلای جابیر
 روشتن . دواى ماوە خواستن و حەسانەو ، جابیر
 هەلمەت ئەدات چتریک سەر ئەبڕی و فریای ئەخات ۰۰
 پێغەمبەر و هاوێشکانی تیری لێ ئەخۆن و گوشتیکى
 زۆریشیان لێ ئەمینتەو ۰۰ ئینجا خاوەن قەرزەکە بازگە
 ئەکا و داوای لێ ئەکا تاھەندێ لە قەرزەکە دیوا بخت

---

(۸) مەگەر تەنها لە خۆی و هاوچەشنانی بیت شانازی
 بکات و هەموو جارێ بیری پێشەوای بختەووە کە
 کۆرە شەھیدە !!

بۆ ودرزی داهاتوو • پیاوه که ئەلێ : شتی وا ناکەم •
ئەویش بەلگهی خۆی دێتێهوه و ئەلێ : لە راستیدا ئەمە
مال و سامانی چەند هەتیویکە ••

پێغه مەبری خوا - صلی الله علیه وسلم - که زانیی
خاوەن قەرز ناتوانی لە سەری بوەستی ، وازی مینا و
فەرمانی دا بە سەر جابیردا تا لە خورمای « العجوة »
- که یەکیکە لە چاکترین جۆره کانی خورمای مەدینه -
قەرزەکی بۆ بیوی و خوای گەوره بۆی تهواو ئەکا که
فەرمووی :

« کَلَّ لَهُ مِنَ الْعَجْوَةِ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَوْفَ يُوفِيهِ » •

جابیر ئەلێ :

بە خاوەقەرزەکەم وت : دەفرە کانت نزیك
بکەرەوه ، جا دەستم کرد بە پێوانە کردن بۆی هەتا
هەموویم بژاردەوه و ئەوهەندە و ئەوهەندەش خورمای این
مایهوه ، مینێ بە پێلهوهک بروسکه هاتم بۆ لای
پێغه مەبری خوا - صلی الله علیه وسلم - وه هەواڵەکەم
دای ••

ئىمامى بوخارىي لىم بارەوۈ لە چەند رىوايەتلىك:
 گىراۋىيەتەوۈ دەندىكىيان ئەوۈ ئەگەيەنن كە پىغەمبەرى
 خوا - صلى الله عليه وسلم - فەرمانى داۋە بە سەر
 جابىردا تا خورماكەي بە پىي جۆرە كانى جيا بىكەتەوۈ
 ئىنجاھات و بە سەرىانەوۈ دانىشت و فەرموۈى : بۆيان
 پىوانە بىكە • ئەۋىش بۆى پىوانە كەردن ھەتا ھەموو
 قەرزەكەي بۆ بىزاردەنەوۈ ، لە كاتىكا ھەموو خورماكەي
 ۋەك خۆى مايەوۈ بىي ئەۋەى كەم بىكات ••

ۋە لە ھەندىكى تىرىشا گىراۋىيەتەوۈ كە پىغەمبەر
 - صلى الله عليه وسلم - بە دەۋرى باغە خورماكەيدا
 سوۋپاۋەتەوۈ و لە خوا پاراۋەتەوۈ فەپ و بەرەكەت
 بىخانە خورماكەيەوۈ ، جا جابىر ئەي چىتەوۈ و قەرزەكەي
 لىي تەۋاۋ ئەكا ••

بەم شىۋە خوا كاروبارى شەھىدان و كەس و كارىيان
 ئاسان ئەكا ••

روۋداۋىكى مژدەدەر ئەگىرنەوۈ كە بە ئاشمىرا مژدە بە
 موستەلمان ئەدات و لە پەلەي شەھىدىي تىي ئەگەيەننى

چەندە بەپۆزە بە لای خواوە ..

دوای چل و شەش سأل لە ناشتی ەـ بدوللای
کۆپی ەمر و ەمری کۆپی جەمووح لە کۆپنکدا ،
لاقاو لای، کێ گۆرە کە رامال ئەکا و خەریک ئەبێت دەو
بکەون . جابیر ەوال ئەزانئ و ئەپوا ئاگۆپی
تازە ەل کەنن بۆ ئەوەی بگۆزێتەو
بۆی ، سەیر ئەکەن ەەر چۆن خراونەتە گۆرە کەو ە ئا
بەو شیوەیە ماونەتەو و مەرۆف وا ئەزانئ دوێئ
کوزراون ، ەتا لائەیان نەرم و ئەندامەکانیان
ئەچەمینەو ..

بەلئ ، موسلمانان ئەوەیان بە چاوی خۆیان بینی و
تئ گەشتن پلەئ شەهید بە لای خوای گەورەو
چەند بەرزە .. بۆیە ئالای ئیسلامیان بە رمەکانیان بەرز
بەرز کردو و بە نیازی شەهیدیەو بەرەو جیهاد کەوتنە
رئ تا بەشکوم .. بە پشمتیوانی خوای گەورە -
ئادەمیەکان بگەڕێنەو بۆ لای خوا و لە ەردوو زیاندا
سەرفراز بن ..

خوا لێتان رازی بئ ئەئ شەهیدانی رێگای
رزگاریی ..

زنجیرہی حاوہ لانی پیغمبر

(۱۶)

سہ عدی گوری راج

حبیب محمد سعید

خوای په روږدگارم سوږاست نه کهم له سهر
 به خشمی ټپان .. له سهر هم ټپنه بڼی گه رده .. که
 هموو گیانی هر هیزه .. لی پرانه .. فیدا کاریه ..
 نه وږنده به هیز و به دمه لانه ، هر که سڅی به دل و به
 گیان ددستی بداتی نه یکهاته پالوان .. بهخت کردنی زیان
 و رابواردنی دنیا به لایه وه زور ناسان و ناسایی نه بڼی
 له پټاویا ..

ټاپینکی پر هیزی بڼی گه رد ، خوځی خه ریکه خوځی
 بلاو نه کاته وه .. هه لمهت نه با .. زیان پټشکهش نه کا ..
 دل ګان شهیدا نه کا .. روښیان نه کاته وه .. پریان نه کا
 له رووناکیی .. تا سهره نجام خوځیان نه که نه قوربانی
 له پټاویا و بهخته ودری راسته قینه وهر نه ګرن ..

سه عدی کوپی ردیعی نه نصاری خه رزه جیش
 به کڅی بوو له خاودنی نهو دلانه .. زوو به زوو موسلمان
 بوو .. بهر له ووی پیغه مبهری خوا - صلی الله علیه

وسلم - موصعب بنیری بۆ مه دینه موسلمان بوو ..
چونگه نامادهی ههردوو پهیمانه کهی عهقه به بووه ..

له پهیمانی عهقه بهی دووه ما پتغه مبهدری خوا - صلی
الله علیه وسلم - موسلمان به ایمان دهره کانی تی گه یاند
کهوا پتویسته له خوئی و ناخوئیدا گوئی رایه لئی بکهن و
و مال و سامانیان بهخت بکهن و له پتای ئیسلامدا
خهرجی بکهن وه فرمان به چاکه بدهن و دووره په ریزی
له خرابه بکهن ، وه وتهی راست بلین و له پتای
خوادا له لومهی کهس نه ترسن ، ئیجا تیی گه یاندن
هه رکاتی کۆچ بکا بۆ ناویان پتویسته وه چون
به رگری له خوئی و خیزان و مالیان نه کهن ، وه هاش
به رگری له خوئی و له ئایینه کهی بکهن و پست گیریان
بکهن .. وه له پاداشتی نه مه شا بۆ دیار پی کردن خه لاتیان
به ههشته .. بصلی الله علیه وسلم ناسی تاسینی ر نازیهو پتویسته بیاو
پیاوانه دهستی بداتی .. پتویسته مال و سامان و
دهوله مهندی بخاته شهوه لاوه له پتایا و
هه موه روژی ناماده بی له پتایا به شهیدی سهه
بنتهوه ..

ئەوانىش - خوا لىيان رازىي بىت - سادە نەبوون ،
 بەلكو شارەزا و وردىبن بوون ، ئەيانزانىي ھەموو
 بت پەرسىت و خوانەناسىك ئەبىتە دوژمىيان و لە ھەموو
 فۆئىكەو ھىرپىشان بۆ دىنن ، بەلام لە گەل ئەودشا بە
 شانازىيەو ھەستىيان خستە ناو دەستى پىرۆزى پىغەمبەرى
 خواو - صلى الله عليه وسلم - تا بەشكوم بەھەشتىيان
 دەست كەوئ . .

دواى وت و وىژ و دەربىرى ھەلوئىستى مەردايەتئى
 و جوامىرىي ، پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 فەرموى : دوانزە كەستان ھەل بژىرن تا چاودىرىي
 خزمە كانيان بكن . . ئەوانىش بى بەشوكان و دوودلىي
 دوانزە پياوى بى كەوتووى ورد و دوىادىدەيان ھەل
 بژارد كە يەكئى لەوانە سەعدى كوپى دەبىع بو . .

سەعد پياوئىكى لى ھاتوو بو ، لە بىش مۇسلمان بوونىا
 خوئىندەو ھە نووسىنى زانىو ، بە مەرجئ لەو سەردەمەدا
 و لە ناو ئەوانا خوئىندەواريى زۆر كەم بو ، و ھەر
 كەس خوئىندەوار بوايە بە چاوى رىزەو سەير ئەكرا . .

سەعدى كۆپى رەبىع - خوالى رازى بىت - زۆر
 دەۋلەتمەند بوۋە، لەگەل ئەۋەشبا زۆر دىل ئوشاد و
 سىڭ فراۋان بۈۋە ۰۰ زۆر جەزى لە ميواندارى و
 بەخسین كىردۈۋە ۰

ئەۋە بوۋ پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 كۈچى كىرد بۆ مەدینە و خەلىكى شارىش ھاتى بۆ
 پىشۋازى و بەخىرھاتى كىردى ۰۰ جا پىاۋماۋرولان و
 سەرداران ئەھاتە بەر زى تا لا بداتە مائى ئەۋان و نىتە
 ميوانىان و گەۋرەيان بىكات، سەعدى كۆپى رەبىعش
 يە كى بوۋ لەۋ پىاۋە سىڭ فراۋانانە كە ھاتە سەۋ زى
 پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - ۋەدەريان بىرى
 كۆمەك و پىشۋازان بۆ ئىسلام و دىلىۋوزى راستەقىنەن
 ۰۰ بۆى

ھەروەھا ئەۋە بوۋ كاتى پىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 اللہ علیہ وسلم - سەعدى لە گەل ەبدۈرپەرھمانى
 كۆپى ەۋفدا كىردە برا ۰ سەعد بەۋبەپى جۋامىرى و

سنگ فراوانیه وه رووی کرده عه بدو پر حمان و بی
وت :

براکم من ده وله مندترینی مه دینم ، سامانه کم
ئه کم به دوو که رته وه نیوهی بو تو ، وه دوو خیزانم
ههیه سهیریان که بزانه کامیانت به دلّه تاته لاتی بدم
بوّت ، جائه گهر بوّت حه لال بوو و ماوهی به سهر چوو
مارهی بکه ..

هه لو یستیکی زور به رزه ، کم کسی نه گاتی ..
لی بوو ردنیکی بی وینهیه و تهنها له سایه ی ئیسلامدا مال
و سامانی دنیا نه کرته قوربانی بیروباو پر ، ههروه ک بلی:
براگیان دل نه دهیت به دل .. تازه من و تو براین ..
له سهر فه رمانی پیغه مبه ری خوا - صلی الله علیه وسلم -
من و تو بووینه ته برا .. هاوبه شی یه کترین له خوشیی
و ناخوشیدا ، له بوون و نه بوونیدا ..

دلّت له خۆت دا نه مینی گوایه تو غه ربیی و له ولانی
خۆت بر او ی و ئیتر دا نه مینی .. من براتم هه رچی من
هه مه نیوهی بو تو .. دوو خیزانه کم یه کیکیان بو تو ..

ههتا نالتي لهمه و لا چي کاسيبي و دهست هاتمان هه بوو
بو ههردوو کمان .. نهخير نيسته چهندي سامانم ههيه
که دهوله مه ندريني مه دينم نيوهي بو تو ..

وه نالتي ژنيکيشت بو نه خوازم - که زور ناسته بو
نهو - به لکو نامادهيه کام ژنه ي به دلي برا که يه تي بوي
نه لاق بدا ..

نهمه له کوئي و ههله و ته ماع و پاش وول داي
نه فامان له کوئي که ده ميان هيچي لي کهم نيه ..
عهبدو پر په حمان وي : خوا فپر و بهر که ت بخانه
مال و خيزانته وه .. بازارم پيشمان بدم .. نه و انيش
بازاري نه وهي قهينه قايعيان نيشان دا و موسلمان ناسايي
دهستي دايه کاسپي جه لال ..

کاتتي که جهنگي به دريش هاته بهر وه سه عدي
کوړي ره بيع پياوانه له گهل سني خزمي تريا له نه وهي
حارث به ژداريان تيا کرد که نه و سيانهش خارجه ي
کوړي زديد و عهبدو نلاي کوړي ره واحة و خه لادي
کوړي سوه يد بوون ..

لەم جەنگەدا سەعد توانی لە یەكێ لە كافەرەكان
 بكوژیت كە ناوی ریفاعەیی كۆپی عابد بوو لە نەوی
 مەخزووم كە هۆزی خالیدی كۆپی وەلید بوو، وە نەوی
 شایانی بایە لە جەنگی بەدرا لە نەوی مەخزووم بیست
 و چوار پیاو كوژرا كە یەكێك لەوانە مەبروجەملی
 سەروۆکی لەشكری بت پەرسی بوو ۰۰

موسلمانەكان بە سەری بەرزەووە گەپانەووە پایتەختی
 دەولهتی قورئانی تا زیاتر خواپەرسیی بە جێ یێن و
 زیاتر لە گەل دڵ و دەروونیاندا خەریك بن بۆ ئەوی
 توانن بە جاكی و پاکی سوپاسی خۆی پەروردگار
 بکەن ۰۰

بۆ سالی ئاییندە قورپەیش كەوتە خۆ ئامادە كردن و
 لەشكر رێكخستن تا هەڵمەت یێنە سەر موسلمانەكان ۰۰
 لەو كاتەدا عەباسی مامۆی یقەمبەری خوا - صلى الله
 عليه وسلم - نامەیەکی نووسیی بۆ یقەمبەری خوا تا
 هەوایی نیازی قورپەیش و ژمارەدی جەنگاوەرانی بدات ۰۰
 نامەی نووسی و مۆدی كرد و پاویکی لە نەوی غیفار بە

کړئ گرت به مەرچئ به سئ روژ بگاته مەدینه و نامه که
بگه یه نته دهستی پښه مېدر - صلی الله علیه وسلم - وه به
چستی خوږه وه نه بئ نه یداته دهستی هیچ کهس ..

پاوه غفار یه که گه شته مەدینه و پښه مېدری خواي
- صلی الله علیه وسلم - دهست نه کهوت .. هه وائی
زانی و له قه باه .. روشت بو لای و له درگای
مزگه و نه کهی قه باه دا نامه کهی دایه دهست ..

جا فەرمانی دا ثوبه ی کورپی که عب بوی بخوینته و ده
که خویندیه وه بوی ، فەرمانی دا به ثوبه ی تانه و هه وائ
ناشکرا نه کا ..

ئینجا پښه مېدری خوا - صلی الله علیه وسلم - چو و
بو مالی سه عدی کورپی ره بیع و فەرمووی :
نایا کهس له مال ه وه یه ؟

وتی : نه ، فەرموو چیت پتو یسته ، نه ی پښه مېدری
خوا ، باسی بکه ..

پښه مېدر - صلی الله علیه وسلم - چونکه سه عدی به
لایه وه زور جئ متمانه بو و یه کئ بوو له سه ردارانی

مەدینە ، دەنگ و بانسی نامەكەى عەبنانى مامى و ھاتنى
لورەيشى بۆ گىرايەۋە ۰۰

سەعدە وتى : ئەى يىغەمبەرى خوا ، مەن ھىۋادارم
ئەۋە خەير و چاگەى تىايى ۰۰

يىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - فەرمانى
ابە شەز سەعدا تا ئەۋ دەنگ و باسە ئاشكزا نەكات ،
ئىنجا گەپرايەۋە بۆ مەدینە ۰۰ ئا لەۋ كاتەدا خىزانەكەى
سەعدە ھاتە دەرەۋە بۆ لای مېردەكەى و وتى :

يىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم - چى پى
دەرموۋى ؟ وتى : جا تۆ چىت داۋە لەۋە ؟

وتى : خۆم دا گرتىۋو تا بزانم چى ئەلەن ۰۰ ئىنجا
مەرجى يىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
دەرموۋى ھەموۋى گىرايەۋە بۆ مېردەكەى ۰۰

سەعدە زۆر داخى لى ھات بۆيە وتى :

« انا لله وانا اليه راجعون » ۰

زۆر داخى لى ھات بۆ نەقامىسى و نەزانىسى
خىزانەكەى ۰۰ يىغەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -

متمانەى بەم کردوو و بێخەمیش بوو. کە کەس ب
گۆنۆه نیه ، بۆیه نهیبی خۆی و موسلمانەکانی لای نه
درکاندوو. . .

زۆری پێ ناخۆش بوو ، ئافەرەتی ناوا خۆی لـ
پیاو دا گری. . . چون ئەبێ هەولی زانیی نهیبی پێغه مبهری
خوا بدا ؟ له جیانی ئەوهی دلسۆزیی بۆ ئیسلام بوینی و
شان به شانی مێرده کهی خزمەت بکات و سههـری
موسلمانەکان بهرز کاتهوه ، ئەمهـی لێ ئەوهـ شیتـهوه . .

له داخانا پێی وت : وام نهزانیوی خۆت دا گری و
گویمان لێ بگری ، من وا بێخەم به پێغه مبهری خوام -
صلی الله علیه وسلم - وت : فهـرموو چیت پێوسـته
باسی بکه . .

جا له ترسی ئەوهی ئافەرته که ، وهـك نهفامیی کرد
خۆی داگرت و له وتهـکانیان خۆی ئاگادار کرد نهفامییکی
تر بکات و بلاوی بکاتهوه ، ناچار بوو دهـستی دایه قزی
سهـری و به شوێن خۆیا رای کیشا ههـتا له بر دیکێ نزیکي
مزگهـوتی غهـمامه فریای پێغه مبهری خوا کهوت و

بەكەش بىي ھۆش كەوت ۰۰

مروڧ لە بەردەم ھەلويستی وا دا وشك ئەوەستی :

ئەبى سەعد چەندى شەرمەزارى ئانكرا بوونى

بەشى پىغەمبەرى خوا بوو بىت ؟ ۰

ئەبى چەند ناپەحەت بوو بىي بە دەست ئەم ھەنگاۋە

بەفامانەى خىزانە كەيەو ۰ ؟ ۰

ھەر چۆن بىي سەعد خۆيشى و ھەموو كەسكىش

نەكاتە قوربانى بىروباۋەدە كەى ۰۰

ئەم ئامادەى سەرومالى بەخت كا تا بىروباۋەدە كەى

بەرز بىتەو ۰۰ وە واى بە پىويست ئەزانى خىزانە كەى

كۆمەك و پىتيوانى بىت ، چونكە بە وبستى خۆى

بوسلمان بوو و ناگونجى ناپاكى لى بوودىتەو ۰ ئەم

سروەستە لە كوچى لە چاۋ ئەو ەدا كە خىزانە كەى بىتە

مايەى شكستى بىروباۋەدە كەى و ئابرووى ئەمىش

جىت ۰۰ ئەو ھەموو متمانەى كە پىغەمبەرى خوا - صلى

الله عليه وسلم - بىي دا بوو ۰۰

غیرەتى سەعد ئاۋا بوو بۆ ئىسلام ۰۰ نەك سەعد

به لکو نه دامانی کومه ای ئیمان دار هر هه موویان ئا
 بوون یۆیه توانیان پشمتی نه قامیی بیهن به زه ویدا
 گهلانی سه رزه ویی ئاوه دان کراوه ی شه رۆزه بهر
 خواناسیی و ژبانی ئاده میی راسته قینه بهرن. ۰۰

سه ر بازی موئلمان دلسوزیی و غیزه تی ته بی
 بی ۰۰ ته بی به ته واو دتی لی پرابی بو ئه وه ی خوا
 گه وره ی لی رازی بی و به خشمه به لئشاوه کا
 پرژیتی به سمدرا ۰۰

بهو حاله وه ژنه ی گه یانده خزمه تی یغه مبه ری ح
 - صلی الله علیه وسلم - به جه رگیکی پیاوانه وه - که
 دیاره هه لویمتکی کاریگه ره و پیاوی نه ی خوی به
 بگیری - وتی :

ئه ی یغه مبه ری خوا ، خیزانه کهم پرسمیار
 فه رمایشته که تی لی کردم و منیش بۆم ئاشکرا نه کرد
 که چی وتی : گویم له فه رمایشته کانی یغه مبه ری خه
 بوو - صلی الله علیه وسلم - وه هه موو قسه کا
 گتپرایه وه ۰۰ جا ، ئه ی یغه مبه ری خوا ، نرسمام شت

هوه ئاشکرا بیتی و تۆیش وای بیچته دلتوه که من
هیتیه که تم ئاشکرا کردوه ..

یتیمبهری خوا - صلی الله علیه وسلم - له
هه وستی سهربازی موملمان و کوی پرایه لای و دلسوزی
و خه خوری بو ئاپرووی خوی تی که شمت .. جا
هرمووی : وازی لی بینه ..

گرنگ نهوه بوو دهرکهوی سهعد له که ئیسلامدا
راست نهکات .. گرنگ نهوه بوو دهرکهوی
خۆشه وستی خوا و ربانه که ی تاکه خۆشه وستی
نرولایی دلیه تی ..

نهوه ندهی پی نهچوو قوردهش ژیز به ژیری
به یوندیدی کرد به موفاقه کان و جووله که وه و هه وانیان
انی وای هیرشکی گه وره یان به دهسته ویه و با نه وایش
باکانده بکه ن و دهست و دلی موملمانه کان سارد
که نهوه ..

به لام هه ر که سی بهیمانی به خوا دا بی یتیمبهری
هواي - صلی الله علیه وسلم - کردیته یتیمبهری خوی،

چون به پاگاندی مونا فیق و خوانه ناسان دهمست و دلی
سارد نه پته وه ؟

به لئی ، قورده ش به سئی هزار جه نکلورده وه هات
سه ر مه دینه و موسلمانان کانیش مەردانه قۆلیان لئی هەر
مالیی ، به تایه تی گه نجه کان ، هەر هه موویان له و په پری
خوشیدا بوون ..

ره نکه به کئی پرسئی : جا بۆچ خوشیان بوو : خو
ئیسلام ئایینی ناشیه و هه زی له جهنگ و هه را نه ..
ئهمه زور راسته .. وه ئایینی ئیسلام و موسلمانان کان
را نه هیتی گرۆی نادهمیان خوش بوئی و به و په ری
خۆشه و یستیه وه بانگی بکه ن بۆ لای خوا .. به لام نه ی
که کافری دله پدهش کۆل نادا و به دوو چاو موسلمانان
ده و شهت بهرز نابینئ ، چار چه ؟

له لایه کی تره وه گه نجه موسلمانان غیره تیان
جوژما بوو ، به کهم : خوا خویان بوو شه هیدیان دهمست
که وئی .. هەر گه نجئی سه رنجی ئه دا ته مه تیکی هه به
ئه گه ر به شه هیدی نه به پته وه ، خو نه بی هه ر به پته وه ،

جا بۆچ له شهرفی جهاد و شهیدی بێ بهش بێ ؟
 دووم : کۆمهلی موسلمان تاوانی چیه وا کافری
 خوانه ناس شهپی بێ ئه گیرێ ٠٠ پانزه شانزه ساله ئالای
 دزایه تیای بهرامبهر موسلمانه چهوساوه کان له سهر چی
 بهرز کردۆتهوه ؟

موسلمان ئهیهوێ خواى گهورد له خۆی رازیی
 بکا ، نهوان بۆ نایه ئن ؟ بۆ دینه سهر پایتهختی ئیسلام ؟
 جا توخوا موسلمانێ له سهر ئهوه نهپوا ئهی له سهر
 چی برپا چاکه ؟

گه نجه کان ههزیان ئه کرد پێغه مبهری خوا - صلی
 الله علیه وسلم - جهنگ بهریته دهره و دی شار و
 نه کهوینه شوین رای عهبدو للای کوپی توبه ی مونا فیک ،
 بویه یه کیکیان وتی : ئیمه ئاواتمان بۆ ئهم روژه خواستوووه
 و له خوا پارا وینه تهوه بۆی ، ئه زه تا بۆی هی وینه ته پێشهوه
 و بۆی نزیک کردووینه تهوه ٠٠

زۆربه ی ئهوانه ی که فریا نه کهوتبوون به زرداری
 جهنگی بهدر بکهن زۆر ههزیان ئه کرد بچه دهره وه نا

دوژمیان وا نه زانن موسلمانان کان له بهر ترس وه یا
لاوازیی خوځان حهشار داوه ..

لهشکری موسلمانان کان به سهر کردایه تی پیغه بهری
خوا - صلى الله عليه وسلم - گه یشته بناری کیوه گانسی
توحد . واته : لهشکری مه ککه کهوته نیوان لهشکری
موسلمانان کان و مه دینه وه . به لام له بهر نه وه ی لهشکری
موسلمانان کان له هه موو لایه نیکه وه له لهشکری مه ککه
که تر بوو جگه له لایه نی ئیمانی ، پیغه بهری خوا -
صلى الله عليه وسلم - هه ولی دا نه خسته یه کی ریک و
یتک بکشییت بو له شکره که ی ..

پیش هه موو شتیک شویتکی گونجاوی هه ل بژارد
بو سهر بازه گانی ، ئینجا چهند یاویتی پالنهوانی هه ل بژارد ،
که هه ر یه که یان کیشی هه زاردها که سی هه بوو ، وه
خسته پیشی پیشه وه ی ریزه کانه وه ، تا هه ر کاتی جه نک
گهرم بوو ، نه وانه پیشه وه ی لهشکر بن .. یه کچی له و
پالنهوانه دمست نیشان کرا وانه سه عدی کوپی ده بیع بوو ..
جهنکی توحد کوتایی هات دواى نه وه ی

موسلمانان کان خویان گرتوه و له دهوری پیغمبه‌ری
 خنوا - صلى الله عليه وسلم - کلیر بوونه‌وه و هیرشی
 قورډیشه-یان و مستاند . . به لام دواى توه‌ئى کومه‌له
 شه‌ه‌ندیکیان دا له برى توه‌له‌یه‌دا که تیراندازه‌کلئى
 سه‌ر گرده که لیان دا کهوت . .

له کۆتاییدا پیغمبه‌رى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 ده‌ستى کرد په سه‌ره‌نجدانى نه‌نجامى جه‌نگه‌که و هه‌وال
 پر مینى هاوه‌له‌کلئى تا یزانئ کیشان شه‌هید بووه ،
 وه له به‌ل موسلمانان کانا ده‌ستیان دایه گه‌پران به‌ناو
 لاشه‌کانا تا فریای زامداره‌کان بکه‌ون و شه‌هیده‌کلئى
 بسپرن به‌گل . .

پیغمبه‌رى خوا - صلى الله عليه وسلم - به‌تایه‌تیی
 هه‌والی سه‌عدى کورپی ره‌بیعی پرسى ئایا زیندووه‌یان
 شه‌هید بووه ؟

بۆ ئه‌مه‌ موحه‌مه‌دى کورپی مه‌سه‌مه‌ی نه‌نصارى (١)

(١) له رى‌وايه‌تیکا پیغمبه‌رى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 زه‌یدى کورپی ثابیت - خنوا لئى رازبى
 بیت - نه‌نیرى و پتئى نه‌فرموى : نه‌گه‌ر دیت له

- خواتینی رازی بیت - بهر و ناوچه‌ی جهنگه که کهوته
ری تا سه‌ره‌نجامی سعد بزانی .. له کاتیکا به ناو
مهدانی جهنگا نه‌روپایه‌وه ، سه‌یری کرد و او سه‌عد
خه‌لتانی خوینه و خوین له زامه‌کانی سه‌ری کردووه و
وا له سه‌ره‌مه‌رگایه ..

له سه‌ری چه‌مایه‌وه و هه‌والی دایق که‌وا پیغه‌مه‌ری
خوا - صلی الله علیه وسلم - به تابه‌تبی ته‌می ناردووه
تا هه‌والی بزانی .. سه‌عد به ده‌نگیکی زور نزمه‌وه بی
را که‌یاند که زامه‌کانی کاریگه‌رن و تا راده‌یه‌ک ئومیدی
ژیانی نه‌ماوه .. ئینجا دوا‌هه‌ناسی دا و جیهانی به جی
هیشت ..

به‌لێ ، له کاتیکا سه‌عد که له سه‌ره‌مه‌رگا و له

مه‌وه سه‌لامی پی بگه‌یه‌نه .. که زه‌ید دۆزیه‌ره
سه‌یری کرد هه‌فتا زامی رم و شییر و تییری
پیویه و وا له سه‌ره‌مه‌رگا .. سه‌عد ، له دوا
وه‌لام‌دانه‌وه‌ی سه‌لامه‌که‌ی پیغه‌مه‌ر ، وتی : پتی
به‌لێ : ته‌ی پیغه‌مه‌ری خوا ، بۆنی به‌هه‌شت
ته‌بیستم ..

چەشتى تالآوى گيان كيشانا بوو ، لە بىرى نەجوو بوو
 سەر بازىكى كول نەدەرى ئىسلامە و پىغەمبەرى خوا -
 صلى الله عليه وسلم - پىشەوايەتى ٠٠ بىرى لەو
 نەكردەو نەو كو پىغەمبەرى خوا تووشى ناپەحەتى
 بىي ٠٠ نەو كو بىي ناز بىي ٠٠

ئالەو كاتەدا كە چەند هەناسەيەكى بە دىاوە ما بوو ،
 بىرى لە ژن و مائەكانى نەئەكردەو^(٢) ، بەلكو هۆشى

(٢) سەعد دوو كچى بە جى ماو ٠٠ يەكىيان ناوى
 جەمىلە بوو كە بە ئوم سەعد ناو براوە ئەم
 كچەى ئەچىتە لای ئەبووبەكر و ئەویش - خوا
 لىي رازىي بىت - پىاوانە كراسەكەى خۆى بۆ را
 ئەخات تا لە سەرى دانىشپىت ، ئەمەش لە كاتىكا
 بوو كە خەلىفەى مۇسلمانەكان بوو ٠٠ ميوانىك
 ئەگەر زۆر زۆر بەپىز بىت بە لای خەلىفەو
 كراسەكەى خۆى بۆ را ئەخات ، ديارە لە بەر
 نەبوونى هىچ راخەرىك ٠٠ لەو كاتەدا عومەر -
 خوا لىي رازىي بىت دىتە ژوورەو و ئەپرسى
 ئەمە كچى كىيە ؟ ئەبووبەكر فەرمووى : ئەمە
 كچى پىاوئىكە لە منىش و لە توش چاكترە .

ته نها به لای پښه مبهري خواوه بوو .. نه و دنده ی خوښ
نه ویست هه موو شتیکی له بیر چوو بوویه وه .. هه تا
خویشی له بیر چوو بوویه وه .

.. نه وه بوو له و چند ساندی کډتایی ژيانیا هه لی به
ده ست هتا و نامه یه کی زاری به سپارده داینه ده ست
موحه مبه دی کوړی مه سله مه تا بیگه یه نی به پښه مبه ر که
برینی بوو له سه لایکی گهرم و گوړ له سه ر بازکی به
ود فاوه بو تاقه سه ر کرده ی مرو فایه نی .. ینجا وتی :
پتی بلتی : سه عدی کوړی ره بیع ت را نه گه یه نی و نه لی :
له سه ر ټپه خوا پاداشت بداته وه چاکتر له وه ی
پاداشتی پښه مبه رتیکی دایته وه له سه ر نوممه ته که ی ..
به لی ، سه عد وا له سه رده وگا و خه ریکه له پتاوی
ټیسلابدا هم ژيانه ی ته و او پتی ، سه لام و رنر بو پیشه و

.. پرسیی : نه وه کټیه نه ی خه لیفه ی پښه مبه ری خوا
- صلی الله علیه وسلم - فه ر ووی : پیاویکه له
سه رده می پښه مبه ری خوا دا - صلی الله علیه وسلم -
نه م جیهانه ی به جی هیشتو وه و له به هشتا جی کای
خوی گرتو وه و من و تویشی هه ر مارین ..

موحه مهدي كوپى مهسلمه سهير ته كا سهعه
 نهو ندهى به دياوه نه ماوه و هينانهوه و جوولانيسي
 بئ سووده ، بويه له لاي مايهوه هه تا به يه كجاري جيهاني
 به جي هيت و چاوه به قورشان ره ژراوه كانيسي بو
 دوا جار نووقاند تا به كومه كي خوا نه مجاره له به هه شتي
 پپ له ناز و نيمه تا بيان كاتهوه .. نه رسا گه پايهوه
 خزمه تي بئغه بهري خوا و هه والي شهيد بووني و
 وته كاني بو گيرايهوه (٤) ..

بئغه بهري خوا - صلى الله عليه وسلم - فەرمووی :

« رحمه الله ، نصح لله ولسوله حيا وميتا »

خوا رحم و سۆزى خۆى برژينى به سهريا به زيندوويى
 و به مردوويى هه ر خهريكي ئامۆزگاريى بوو بو
 شوين كهوتنى خوا و بئغه بهره كهى وه بو
 بهرز گردنهوهى فەرمایشيان ..

---

(٤) له كاني ناشتنى شههيد كانا سهعهدي كوپى
 ره بيع له گهل خارجهي كوپى زهيدا - كه ئامۆزاي
 باوكى بوو - پيگهوه نرانه يهك گۆرهوه ..

بەپۈرۈز و خۆشەويىستم ئەي سەعد .. ئەي قوتايى
قورئان .. ئەي سەربازى ئىسلام .. نەم دۆلەت پاكە و
مىشكە سافە و سىنگە فراوانەت چۆن پەرۋەردە كردن ؟

دياره له قوتابخانه كەي پېغەمبەرا - صلى الله عليه
وسلم - پەرۋەردە كراوى ئەي سەربازى بەودەفا ..
خوتىنى كەشى دەمارەكانت خەريك بوو له زامەكاتەو
بە گەرمىي و بە گەمىي و بە ئالىي ئەهاتە خوارەو
جلەكانتى رەنگ ئەكرد و ئەوسا ئەپزايە سەر لەكە و
چۆپراوگەي ئەبەست . تا خوڻين و جل و لەكە شاھىد بن
تۆ رىبازەكەي خوات ئەوئەندە خۆش ئەويست وا خۆت
كردە قوربانى لە هەمان كاتائىش و زانى گيانگىشمان
سەرى لى دا بووى و هەناسەكانت كە مابوون بە پەنجەي
دەست ئەژمىرران ، زمانە پاراوەكەشت بە قورئانى پىرۆز
بە هەلى ئەزانى نامەيك بو پىشەوا و يەكگىش بو برا
سەربازەكانت بىرى .. سەلام و ورە و غىردت و وەفا
و مەردايەتیی تايانا تۆمار كەيت ..

بە راستىي بەرزيت .. خەجالەت خۆمان دواي

تۆمەي پالەوان ئېتمە بووينە ھەل گرى قورئان ..
 خەجالەت خۆمان كە جگە لە فرمىسكى
 قەتەس ماوى چاۋە كانمان ھىچمان لى ئايى بۆ ئىسلا ..
 تۆ ئەترسايت خزمە كانت پىغەمبەر و غورنە كەي
 بى ئاز كەن .. نا .. ئەوان مەرد بوون .. ئەوان پىا
 بوون .. ئەوان خاۋەن بە ئىن بوون .. ئەوان زىيانى
 دىيان ئە كەردە قوربانى قىامت .. بەلام ئىمدى
 خەجالەت بار قورئان و سوننە تمان بى ئاز كردن .. بەلام،
 سەپاس بۆ خوا، و سەردىجى خۆمان ئەدەين و ئۆمەي
 خۆمان ئە كەين و تۆزى ماۋەي دوور و درىزى
 خەوانوويىمان بە سەروچاۋمانەۋە ئەتە كىتىن و خوا
 كۆمەك بىت چاۋ ئە بىرپىنەۋە ھەنگاۋە پىرۆزە كاتتان ..

زنجیره‌ی عاوه لانی پیغمبر

(۱۷)

عمری کو پری چه مودوح

حبیب محمد سعید

(۱)

ئىسلام ئاينى بەرورەردگارە .. خوشەويستى
ئەچىتە دلى ئەوانەوۈ كە خواپى داۋن .. خوشىي
لەوۈدايە ھەركەسە بە پىي نيازى دلى خۆى ، خواى
گەورە لە گەلىا ئەكا ..

سوپاس بۆ خوا ، نيازى دىل و ئامادەبوۋنى مۇسلمان
تا خزمەتى ئاينەكەى بكا ، بە پاداشت بۆى ئەنۈوسرى ..
وۈ ئەوۈى بە دىل و بە گيان ئامادەى بەخت كوردنى
سەرۈمال بىت ، خواى گەورە بە ئاۋاتى خۆى ئەگەيەننى ..

عەمرى كۆپى جەمۈۈح يەككە لەوانەى بە دىل و
بە گيان ئاۋات ئەخۋازى بۆ شەھىدىي .. دلى ئەگرى تا
خۈنەكەى لە پىتاۋى ئىسلاما پىزى ..

عەمر پىاوماقۇۋل و ئاۋدارى مەدینە بوو .. وۈ

سەردارى نەۋەى سەلىمە بوو . . . ۋە يەككى بوو لە
پياۋەخاۋەن جوامىرىيە سىنگىراۋان و دىلگوشادەكانى
مەدىنە . . .

پياۋماقۇۋلانى سەردەمى نەفامى ، بۇ نەۋەى
خۇيان لە ھەزار و دەست كۆرتان ھەل بىر ئىرن و جيا
بىكەنەۋە ، ھەريەكەيان لە مالىھۋە بىتكى تايەتتى بۇ
خۇى دا نا بوو ، تا بەيانىان و ئىرادان پىرۇزىي لىۋە
دەست كەۋى و لە ۋەرزە تايەتتە كاندا قۇچ و فۇزبانىي
بۇ بىكات و لە تەنگەنەشدا ھاناي بۇ بەرىت . . . ەمىرىش
بىتكى ھەبۇو كە ناۋى « مەنات » بوو و لە چاك تىرىن و
بەنرەخ تىرىن جۇرى تەختە درووسنى كرد بوو . . .
بەت پەرسىتى دەردىكى كوشىندەيە ، جا ھەر كۆمەلى
لە راستىتى بانگى خوا نەگا و بە تاك و تەنيا خوا
نەبەرسىتت ، بە خۇى بزانتى و بە خۇى نەزانى ، ۋا لە
سەيەى بەت پەرسىتيا ، ئىتر بە ھەر شىۋەيەك بىت . . .
بەت پەرسىتتەك بۇ زىيانىكى دىنابى كىورت ، مرقۇف رىز و
شەردف و ئابروۋى خۇى دا ئەننى . . . بە تايەتتى مرقۇفى

ئەم چەرەخ، كە ھەر كەسنىڭ رىڭكاي خىواي نەدۆزىيىتەۋە
 تا بىنەققەي لە لىتەي بىت پەرسىيا چەقىۋە و شانازىشى
 پىۋە ئەكەت . . دەمى بە ناۋى زانىارىيەۋە و دەمى بە
 ناۋى پىش كەۋتەۋە و دەمى بە ناۋى رزگارىيەۋە و دەمى
 بە ناۋى مافەۋە . دەمى بۆ پارە و سامانى ھەرام و دەمى
 بۆ ئافرەتى بەرەلەي سەرچادە و بارەكان و دەمى بۆ
 رابواردنى پىر لە شورەيى و دەمى بۆ فىز و دەمار و
 خۆھەل كىشان . .

بەلى ، ھەمىش نەفام بوو . . شانازىي ئەكەت
 سەردارىكى ئاۋدار بىت و بىت تايەتتى خۆي ھەبى و لە
 ئاۋ خەلكا ديار بىت . . ئىتر بىرى ئەكەت كەردەۋە و پىرسى:
 دار و بەرد چ دەسەلاتىكىان ھەيە و بە كەلكى چى دىن ؟
 ئەۋەندە بىكەي چوۋ بوو بە دلا ھەمىشە خەرىك
 بوو خزمەتى ئەكەت و بايەخى ئەدا بە
 بۆن خۆش كەردى . . زۆرى خۆش ئەۋىست . . دلا كەي
 شەيداي بوو بوو . . ھەر ئەبى و ابى ، دلا ھىلانەي
 خۆشەۋىستىيە . . بۆ خۆشەۋىستىيى دروست كراۋە . .

جا نه گهر خوښه ويستی راسته قينهی نه دۆزیه وه نه وا
 ناچاره خوښه ويستی روو کەش بۆ خۆی پهیدا بکات و
 دله کەى ، به چه کړشى ناله بارى په روودەى نه فامیى و
 دنیا به رستى ، ناچار بکا تا د درگای بۆ بخاته سەر پشمت
 و جڼی بکاته وه . . .

عەمر وا لەم ژيانە نه فامییه دا ئەژیى و سەله کانیش
 یهك له دواى يهك دین و لا په ربه کانیاں هەل ئەدرینه وه ، تا
 نه وهى به سەر چوو هەر گیز نه کە پرتیه وه و ته مەنسى
 عەمریش له شهست تى په پریوه و خۆرى ژيانى وا
 خەریکه ئاوا نه بى ، بى نه وهى بیرى له خۆى و له ژيانى
 بکاته وه . . .

ئا لەم کاتەدا تیشکی ئیمان له مەككه وه په خشان
 بوو و بهنى زۆرى گرتە شارى يەئرب . . شارى
 جوامیریى و سنگ فراوانیى و قوربانى . . مامۆستای
 مەدینه موصعبى کوپى عومەیر - خوا لى رازى بیت -
 به فرمانى پتەمبەرى خوا - صلى الله عليه وسلم -
 گەشتە مەدینه و رووناکیى به خشانى مال به مالى شەار

کرد: ۰۰ دلہ پاکہ کھی و میٹمکھ وریاکہی و زمانہ
 باراوہ کھی کاریان کردہ سہر دلہ خہ والوہ کان و بیدار
 بوونہوہ ۰۰ بہ لآم زیاتر دلہ ناسکھ کان ۰۰ دل و میٹمکی
 گہنجہ خوین گہرمہ کان بہ ٹاسانی جیگای رؤشنایی
 قورٹانیاں تیا تہ بوویہوہ ۰۰ عہمریش سی کوری ہہ بوون:
 موہوہوہ و موہاذ و خہلاد ، ہہر سیکیان لہ گہل دایکبانا
 و لہ گہل کورٹیکی خزمی ہاوتہ مہنیاں موسلمان
 بوون ، بی ٹہودی عہمر پٹیاں بزائی ۰۰

ہندی کچی عہمری کوری حہرام کہ خیزانی
 عہمری کوری جہمووح بوو ، زور ژیر و ٹازا و
 بہجہرگ بوو ۰۰ سہرنجی دا وا ٹاپینی پاکی خواناسپی
 شاری ہہموو گر تہوہ و دانیشٹوانیش بہ تہواویہی باوہشی
 خوشہ ویستیان بڑ کردہوہ ، بہ تاپہتیی سہرداران و
 پیاوہ گہورانی شار ، وہ وا جگہ لہ عہمری میردی و چہند
 کہ سیکی گہم ہیچ سہردارینک لہ سہر دینگای کوفر
 نہ ماوہ تہوہ ۰۰

جا لہ بہر تہوہی ٹافرہ تیکی خاوہن سہلیقہ و

دانشمه‌ند بوو ، زۆر به ته‌نگ قازانجی می‌رده کده‌وه
 بوو . . زۆری خوش نه‌ویست و زۆریش ریژی لی
 نه‌گرت . . چونکه به راستی نه‌ویش پیاوی ناو پیاوان
 بوو . . جا که نه‌ی بینی سه‌رداره هاوشانه‌کانی ریگای
 سه‌ره‌رازی هه‌ردوو جیهانیان گرتنه‌ بهر ، به‌زه‌یی به
 هه‌را نه‌هاته‌وه و ترسی نه‌ودی له دلا بوو نه‌وه‌کو له
 سه‌ر ریبازی کوهر و خوانه‌ناسی بمیسته‌وه و بیسته
 سووته‌مینی ناگری دۆزه‌خ . .

نه‌مه ئامۆزگاریه‌کی زۆر که‌وره‌یه بو ئافره‌تی
 موسلمان ، ته‌که‌ن دلیان وا به‌سته‌ی دنیا بیت و پیاوه‌کان
 به‌شتی منالانه‌وه بخلافین . . هه‌تا نه‌وان خه‌م‌خۆری
 راسته‌قینه‌ی ئیسلام نه‌بن و ئاماده‌ی مه‌ینه‌ت و
 چه‌رمه‌سه‌ری نه‌بن له سه‌ر ئیسلام ، بازووی پیاوه‌کان به
 نه‌واوه‌تی ناکه‌وته کار بو رزگارکردنی ئاده‌می . .

له هه‌مان کاتاهه‌مریش ده‌نگ و باسی ئایینی
 تازه‌ی نه‌یست نه‌خووبایه‌ دلیه‌وه و ترسی لی نه‌نیشت
 له‌وه‌ی نه‌وه‌کو کوپه‌کانی له ئایینی باو و بایری خوێبان

واز بټن و بکهونه شوټن موضع ب ۰۰ ټو پیاوہی که
هه لگري ټاينی ټسلا مه و وایانی به ماوہیه کی زور
که م خه لکيکی زور له ټاينه کوټه که یان په شیمان کاته وه و
بیان خاته ریزی سه ربا زانی قور ټانه وه ۰۰

ټمه له دلیا ماخولای بوو ، تا ناچار روژیکیان به
لای هندی خزانیه وه درکاندی ۰۰ بویه پټی وت :
ژنه که ، ټاگادار به نه وه کو کور کانت له خو ټانه وه
بنسټه مل و بکهونه شوټن ټم پیاوہ (واته : موضع ب)
تا پریکی لی بکهینه وه ۰۰

ووتی : گوئ رایهل و دست به رد ارم به لام ټیهی
ټیت خوشه گوئ بگری له مو عادی کورټ بو ټه وهی
که له باره ی ټو پیاوہ ټه یگیر ټه وه ؟

وتی : ټافره ت ، بی به لابی ، ناشی مو عادی کورټ له
ټاينی خو ی وەرگه پرا ټته وه و منیش بی ټاگا بم ؟!

ټافره ته که زور به زمی به میرده که یا هاته وه ، و
ټه ونده دلسوزی ټاينی بت په رستیه و خه میه نی

کورپه که ی لئی لا بدا ، وه وای به چاک زانیی راسته و
خۆ لای ئاشکرا نه کات ، بۆیه وتی :

نه ، به لام ئاماده ی هه ندی له دانسته کانی نه و
پیاوه بانگ که ره بووه و هه ندی له وته کانی له بهر
کردوووه ..

وتی : بانگی کهن بۆم ..

موعاذیان بانگ کرد و هات له بهر دهستی باوکا
دانشت .. وتی : ئاده ی شتیک له وه ی که نه و پیاوه
ته یلئ ، بۆم بلی :

موعاذ زۆری بێ خۆش بوو هه لیکێ دهست که وێ
تا هه ندی له فه رمایشتی خوای بهروهردگار بدات به
گوئی باوکیا تا به شکوم دلی نه رم بێ و بێته سه ر راسته
سه قام .. جا که باوکی داوای لێ کرد به بێ وه ستان
دهستی کرد به خوێندنی سووره تی « الفاتحه » تا کۆیابی
بێ هتا ..

عه مر به جوانی گوئی گرت بۆ خۆت نه دنی
کورپه که ی .. سه رنجی دا نه م وته یه له توانای ئاده مزادا
نه بلی بۆیه وتی :

ئاي چ وتەيەككى چاك و جوانه !
 ئايا ھەموو وتەكانى وەك ئەمەن ؟
 موغاز ونى : بەللى بابە كيەن لەمەش چاكرن ، ئايا
 ئەتەوئى تۆش پەيمانى بدەيتى ؟ خو ھەموو خزمەكانت
 پەيمانان داوەتتى ۰۰

ھەر كەمىك بى دەنگ بوو و ئىنجا وتى :
 نەخەير ، پەيمانى نادەمى ھەتا برس بە « مەنات »
 نەكەم ، با بزانم چى ئەللىت :
 كۆپەكەى ھەلى بۆ ھەل كەوت تا پلارنى بگرىتە
 مەنەنى كەپ و كۆپر و بۆ باوكى دەرخا تازە ئىتر مىنسكە
 پاكە ناسكەكان خوشەويستى ھىچ بىك ناچىتە دليانەو و
 رىگەى راستيان دۆزىو تەو ۰۰ رىگەى خواناسىي ۰۰
 رىگەى سەرفرازي ئەم زيانە و رىگەى بەھەشنى نەبراو ،
 بۆيە ونى :

جا بابە گيان ، مەنات كە برىتىي بى تەختەيەككى
 كەپ و لالى نەزان ئەبى چى بلى و چىت وەلام بداتەو ؟
 ئەم وتەيەى موغاز داى لە دەماخى باوكە پىرەكەى

و تووږه ی کرد ، به تووږه یه که وه وتی : یم وتی : بی
تهو په نجه به خولا ناکم ..

سیرینی و به تامی تهو سووره تهی که موعاذ
خویندی له لایه که وه و هیرش بردنی بو سهر وزه و
دهسه لاتی مه نات له لایه کی تره وه ، عمری پال پیوه نا
تا هه ل سیمه وه بو لای به که ی تا پرس و رای پی بکا ..

جا بو خو خه له تاندن هه کاتی بیان ویستایه پرس
به بتيك بکه ن پیره ژنيکیان له دواي به که وه تهو وستاند
و که پرسایران لی ته کرد پیره ژنه که هه و لامیکی
بدایه ته وه لیان ودر ته گرت ..

ساده یی و خو خه له تاندن تا تهو راده یه .. نه بیان
زانی به که قسه ناکات که چی پرسایان پی ته کرد .. لی
تهو لالانه وه ..

به لامانه وه سهیره تهو انه چو ن مرو فیک بوون ، نا
تهو راده یه ناماده بوو بن خو یان بخه له تین .. به لام دهی
با یمه ش خو مان نه خه له تین .. با وانه زاین هه
تهوان بیان په رستوو و خو یانیا ن خه له تاندوو ..

ئەوێ راستیی بێ - وەك لە پێشەو و تمان - جگە
 لە خواناسان ، هەموو مەزۆكەك بێ پەرسە . . . وە جگە
 لە خواناسان هەرچی مەزۆف هەبە خۆی ئەخەلەتیی . . .
 گوايا مەزۆف سەر كەردانی ئەمەزۆ كە شەیدای
 بیروباوەدپی كافران بوو ، نازانی چ رۆژئاوا و چ
 رۆژمەلات چون خۆین مەزۆكە بێ ویزدانن بۆ
 مەزۆفایەتیی ؟!

گوايه نازانی رێبازی خوانەناسی ئە سەر درۆ
 و پاكاندە و حەرام خواردن و كوشت و بێ وەفایی و
 نامەردیی وەستاو ؟!

گوايه نازانی بەرز كەردنەوێ نالای بێ پەوشتیی چ
 سەروكیی و رێبەرایەكی وا بە شوێنەو ؟!
 گوايه نازانی رووت كەردنەوێ كەچەكە ی بریتیە
 لە دامالینی شەرف و حەبایی ؟!
 گوايه . . . . .
 ئە ی بۆچ خۆی ئەخەلەتیی ؟

تهنها له بهر نهووی بت په رسته و رښای خواواسی
نه د ژبو ته و !!

که نه لې : پېش که وتن ، نه زانې گه پانه یه و به و
زیانی نازم لې ..

که نه لې : رزگار بی ، نه زانې نو که ریه ..

که نه لې : ماف ، نه زانې دست پرینه ..

و که نه لې : میللت ، نه زانې گالت پې کردنه ..

عمری دامای دست و پې کۆت کراو به کۆت و
زنجیری نه قامی ، دلې نه نه هات دست له مه نات مه ل
گری ، نه گه رچی نه ی زانی ته خته یه که و به دستي خوی
بوخی خوش نه کات ..

له گهل نه مه شا مه ل سایه و به شه له شه له هاته
به وده می و خوی دا به سمر قاچه ساغه که یدا و به بالا
به رزه که یه و قنچ راوه ستا و دستي دایه سویاس و
ستایشی مه نات .. مه نایش ورته ی لړوه نه نه هات ، ینجا
ونی :

نه ی مه نات ، پې گومان زانیو ته که و او نه و بانگ که دمی

که له مه ککهوه هاتۆته ناومان ، خراپه ی بۆ کهس ناوی
 جگه له تو .. وه به راستی نه و بۆ نه وه هاتوو
 دووره په ریزیماں بکا له په رسمتت ، وه منیش پئم
 ناخۆش بوو په یماڼی بده مئ - نه گهر چی نه ویش که لیم
 بیستوو زۆر جوان و رێک و پێکه - ههتا پرست پئ
 نه کهم ، جا تویش رینگه م بۆ دانئ ..
 مه نات وه لامی نه بوو ..

وتی : له وه نه چی توو په بوو بیت ، به لام خو
 هیشنا من کاریکم نه کردوو زیانی بۆ تو هه بی .. به لام
 قهیدی نه .. تا چه ند روژی وازت لی دینم تا
 توو په یه کهت بنیشته وه !

به لئ ، بت په رستی سه رلی شیواوییه کی بی نه ندازه یه ..
 ته نها نه وانهش ههستی پئ نه کهن که له داو و ته له کانی
 رزگاریان بووه .. وه ته نها نه وانهش نه توانن خویان له
 داوی دا مالن که ئاماده ن خویان نه خه له تین !

(۲)

كوپړه كانی عمر بویان دهر كهوت خۆشه ویستی
مه ناته به ته واووتی له كړوكی دلی باوکیانا جیگیر
بووه . . . وه نه و نه دلی وابسته ی بووه ، بووه ته
پارچه یه كه له لاشه ی . . . ناده میراده و خۆشه ویستی
راسته قینه ی ده ست ناکه وی و ناچاره به هره شتی بڼی نه و
بوشایه پر بکاته وه . . . پشمینه راستیان وتووه : شه پر له
به تالی چا كره ، چونكه ناده میزاد ناتوانی له بوشایدا
زیان بداته سهر ، بویه پتویسته خه ریکي شتیك بیت و
دلی بڼی خۆش كا و فینکی بخاته دلیه وه . . .

به لڼی كوپړه كان له پال نه مه دا بوشیان دهر كهوت
پرو باوه پری باوکیان له ق بووه . . . له لایه كه وه سه پری
دهور و بهری نه كا نه بینتی وا هه موویان بشتیان به
بت په رستی هه ل كرد ، وه وا پرسیارشی له مه ناته
كرد و وه لامي نه بوو ، كه واته كانی هاتووه به یه كجاری
له بهر جاوی بخهن ، تا به شكوم یمان بینتی و بكه ویته

گهل کاروانی بهخته وهران ..

بۆ ئه مه كهوتنه را و ته گير تا به ههر شيويهك
بووه له داوی مه ناته رزگاری كه ن ..

كوپه كان ههر سێكان له گهل موعاذاي كوپي
جه به لدا شهو ته پيان كوتايه سه ر مه ناته .. هه ليان كرت
و برديان خستiane چالێكه وه كه نه ودي سه ليمه زبل و
شتي فری دراويان تی ته خست .. فری یان دایه ناو
چاله كه وه و بی چربه گه پرانه وه ماله وه بی نه ودي كه س
پیان بزانی ..

بۆ به یانی عه مر كه له خه وه هه لسا به نه رمی و له
سه ر خۆ وه به ره و به كه ی كه وته ری ، تا سلاوی لی
بكا .. سه یری كرد له شوینی خۆ یا نه ماوه .. زووی
كرده ئه ندامانی خیزان و وتی :

تیاچن ، نه وه كی ئه م شه و ده ستی له خوا كه مان
وه شان دووه ؟ ..

هیچ کامیان به هیچ شيويهك وه لامی نه دایه وه ..
ناچار بوو خۆی به ته نیا له ناو و ده ره وه ی ماله كه دا

بۆی بگه پى ، چونكه بۆي دهر كهوت له ماله كه دا ته نها
 خۆي له سهر ئايىنى كۆن ماوه ته وه . . به لām له بهر
 وره بهرزىي و كول نه داني باكى نه بوو . . زۆر گه پرا
 بۆي . . ته واو ته واو پهست و تووپه بوو بوو . . دهر و نى
 كهف و كولى بوو و هه پده شهى نه كرد لهو كه سهى
 به كهى لى شارى به ته وه . . سهر نه جام دۆزى به وه ، سهر
 نه كا وا له ناو چالكاو دمه و نخون بووه . . ههتا به وه
 بۆ ماله وه باك شۆرىي و نه وسا بۆن خۆشى پيا كرد و له
 جىگا كهى جارانيا داينا به وه و بهم شى به وه كه وته گهت و
 گۆ له گه ليا :

به لām به خوا نه گهر شه زانىى كى واى پى
 كردوى سهر شوپم نه كرد . .

عمر بۆي دهر كهوت هيزى خوا كهى چهنده ، به لām
 ههستا دلى پى خوش نه كرد و خۆي نه خه له تاند بۆي . .

له سهر زهوىي شه مرۆدا نه گهر كه مى به و دى
 سهرنج بدين سهر شه كهين زۆر بهى بت په رستان
 چاك حالىيان بووه به كانيان هيجان تيا به سه ته به و

بیرو باو دپه کانیان تلپی ته پریان تیا نه ماوه و به فوویاک
به ندن ، که چی عه مر ئاسایی، به بی وستان هه ر خه ریکی
پاگاندهن و نه یانه وی به گاله کومه ل له ده وری
بیرو باو دپری پووچه ل کو بکه نه وه !!

بو شه وی دووهم گه نه چه کان هی پریان برده وه سه ر
مه ناتی ته خه ره ق و وک دوئ شه ویان پی کرده وه . . بو
به یانی باوکی پریان سه یری کرد به که له شوینی خویا
نه ماوه . . که وته وه گه پان به دوا یا تا له چاله که دا
دو زیه وه و له لته و یسایی هه ل کیشرا بوو ، هه لی
گرت و نه مجاریش شه وریه وه و دوا ی بوخ خوش کردی
له شوینه که ی خویا دای نایه وه . .

گه نه چه کان هه روا خه ریکی فری دانی مه نات بوون
و باو کهش کون و قو زینی بو نه گه پا و نه ی دو زیه وه ، نا
ته نگ ی پی هه ل چنرا و بزار بوو ، له داخانا شه و بکیان
به ر له وه ی بخه وی چوو بو لای و شمشیره که ی خوی
هتیا و کردیه ملی و پی وت :

نه ی مه نات ، به خوا من نازانم کیه نه مه ت بی

نه کات که نهی بینی ! جا نه گهر هیچت له دهست دئی ،
به رگری له خوت بکه و نه وه تا شم شیر له ملتا ۰۰

نهمه ی وت و چو و نی خهوت ۰۰

گه نجه کان چاویان له باوکیان بوو ، ددنگیان نه کرد
تا پر خه ی دا له خه و و نه وسا دایان به سر بته که دا و
شم شیر که یان له ملی دامالی و نه مال بردیانه ده وه و
به به تیک به ستیان به لاکي سه نیکی تو پودوه و خستیانه
ناو کو نه بیریکه وه که شوینی کو بوونه وه ی زبلی و
پیسایی بوو ، تا یتیر نهم جارمیان باوکیان بیزی نه یهت
هلی گریته وه ۰۰

که باوکیان له خه و هه لسا به ته ما نه بوو مه نات نه ما
بی ، سهیری کرد وا دیسان نه ما وه ۰۰ دهستی دایه وه
گه پان به شوینیا ، له بیره که دا دوزیه وه ، که به و حاله وه
بینی یتیر به یه کجاری له بهر چاوی که وت و دهستی
لی هه ل گرت و موسلمان بوو ۰۰

(۳)

عهمری کوپی جه مووح به یارمه نی و بشتیوانی
خوای گه وره رووی کرده ریازی پیاوچا کان .. دلّه که ی
پر بوو له ئیمان .. شیرینی ئیمانی جهشت .. تی
گه یشت ئهم ریازه له کوئی و ریازی سه رلی شینوایی له
کوئی ؟ ئهم زیانه له کوئی و زیانی ئازه لیلی سایه ی نه فامی
له کوئی ؟

تا تامی ئیمانی نه کرد بوو زیانی بت په رستی
نه نه زانی .. نه ی نه زانی دلّه که ی به چ خۆشه ویستی ه
پر کات .. بویه که تی گه یشت ، په نجه ی په ئیمانی
گهسته وه .. چۆن ئهم هه موو ماوه یه ئیسلام له ده ور و
به ریا بووه و نه و دلی بوی نه کراوه ته وه ؟

په شیمان بوو له و ته مه نه ی که به بت په رستی به
سه ری بر دووه .. بویه به هه موو نه ندایک و به دل و
به گیانی وه رووی کرده خوا .. خوی و مال و سامانی

خسنة نهو لاهه بو به گوی کردن و مل که چپی کردن بو
خوا و پیغمبره خوشه ویسته که ی . .

عمر دوا نه نصاری بوو موسلمان بی . . جادوای
موسلمان بوونی نهوه بوو پیغمبره ی خوا - صلی الله
علیه وسلم - له نهوه ی سه لیمه ی پریمی :
کئی سهردارتانه نه ی نهوه ی سه لیمه ؟

وتیان : جه ددی کوپی قهیس^(۱) ، به لام نیمه به
رژدی نه زانین . . پیغمبره ی خوا - صلی الله علیه
وسلم - دهستی سهرسورمانی با دا و فدرمووی : جا چ
دهردیک به قه دهردی رژدی کاربگه ره ؟ به لکو
سهردارتان عمری کوپی جه مووحه^(۲) . .

---

(۱) نهو مونافیکه یه که له کاتی په یمانی رضواندا له
ژیر سکی وشتره که یدا خوی شارد بووه . . هه تا
دوای مردنی نهوه بوو نه بوو قه تاده ی خزمی
نوژی له سهر نه کرد ، له سهر نهو وتانه ی که له
روژی حوده ی بییه داهاتبوون به ده میا .

(۲) دوا ی شهید بوونی عمری کوپی جه مووح ،
پیغمبره ی خوا - صلی الله علیه وسلم - بیری
کوپی به پانی کرده سهرداری نهوه ی سه لیمه . .

عمر سنگ فراوان بوو ، بویه پیغمبه‌ری خوا -
صلی الله علیه وسلم - که ژبتکی بهینایه عمر خواردنی
بو نه‌کردن و بانگی نه‌کردن ..

نه‌ونده‌ی پی نه‌چوو جه‌نگی ثوحود هاته به‌روه ،
سه‌یری کرد وا هه‌ر سئ کورپه‌که‌ی خویان نه‌پیچنه‌وه و
پیوستی جه‌نگ ناماده نه‌که‌ن تا بچن به‌گژ دوژمانی
خوادا (۳) ..

سه‌یری کرد کورپه‌کان ناماده‌یه‌کی ته‌واویان هه‌یه
بو نه‌وه‌ی به‌ژداری جه‌نگ بکه‌ن و له‌به‌ر ده‌ستی
پیغمبه‌ری پیسه‌وادا له‌گه‌ل کافراندا به‌جنگین .. وه‌کو
شیری پیسه‌هه‌ر نه‌مه‌سهر و نه‌وسه‌ریان نه‌کرد .. به‌له‌یان
بوو بگه‌نه‌مه‌یدانی شه‌یدی .. مه‌یدانی مه‌رد و
قارمانان .. دل‌یان گپری گرتبوو بو شه‌یدی و
وه‌ده‌ست هینانی ره‌زانه‌ندی به‌روه‌ردگار .. نه‌میش دلی
گهرم بوو و لی برا بو نه‌وه‌ی به‌ژداریان له‌گه‌لا بکات ..

---

(۳) هه‌ر سینگیان - خوا لیتیان رازی بیت - به‌ژداری
جه‌نگی به‌دریان کردوو ..

بریاری دا تمیش وهك شهوان - بهلكو زیاتر -
 نامادی شهیدی بیت ۰۰ بهلام کوپه کانی پیان ناخوش
 بوو ، بویه ته گیریان کرد به ههر شیویهك بووه بهشکوم
 نه هیلن باوکیان بیته مهیدانی جهنگهوه ۰۰ چونده
 پیاوئکی یه کجار پیر و به سالا چووه ، له پال نه مهشما
 شهله به شیویهك ناپهحت نه توانی بجی به ریوه ،
 وه خوا ی کهووهش نه رک ی جیهادی له سهر شانی لا
 بردووه • وتیان :

بابه گیان ، خوا ی نه وره چاوپوئشی به تو کردووه ،
 جا بۆج خۆت تووشی نه رک ی نه که ی که خوا چاوپوئشی
 لی کردوویت ؟

باوکیان له وته که یان زۆر زۆر تووپه بوو ، بویه
 هاته خزمهتی پیغمبهری خوا - صلی الله علیه وسلم -
 و وتی :

نه ی پیغمبهری خوا ، نه م کوپانه م نه یانه وی نه م
 خهیر و چاکه یه بی بهشم بکهن ، بیانووشیان نه وه یه من
 شهلم ۰۰ ده به خوا هبوا دارم بهم قاچه شهله مهوه بچمه
 بههشتهوه ۰۰

که یتیمبهری خوا - صلى الله عليه وسلم -
دلسوزی و دل گهرمی عمری بینی ، دلی بوی سوتا
بویه به کوپه کانی فرموو :

وازی لی یتیم ، به شکوم خوی کوره شهیدی
خه لات کات ..

یتیم کوپه کانی ، بو گوی پرایه لی یتیمبهری خوا ،
وازیان لی هتا ...

له شکری موسلمان خوی پیچایه وه تا ددر چن بو
دهشت و جهنگ له ناو شار دوور که ویته وه و
موسلمانان کان ماوهی جهنگ کردیان هه بیت ، جا که کانی
دهرچوونیان هات عمری کوپی جه مووح خوا حافیزی
یه کجاری له ژنه کهی کرد .. خوا حافیزی که به
تهمای گهوانه وه نه بیت ..

سه بازی به وه فای قورئان دلی به باشی کرد بویه وه
تا به روشنایی قورئان پری کات و زاخوی بدات ، بویه
ته وه ندهش هزی له جهاد و له شهیدی بوو .. به
راستی و به نیه تکی ته واه وه خوی فروشتبوو به خوا ..

بۆی دەرکەوتبوو زیانی ئەم دنیا هیچی تیا بەستە نیە و
درەنگ بێ یان زوو هەر تەواو ئەبێت • جا حەبە
موسڵمان لە پێناوی خوادا دای ئەبێت ••

دوای خواحافیزی رووی کردە کەبەعی پیرۆز و
هەردوو دەستی بەرز کردەو • بۆ ئاسمان و وتی :

خوایە شەهیدیم خەڵات کەیت و بە دەستی بەتال
و بە دۆپاویی ئەم گێڕتەو • بۆ ناو کەس و کارم •
خوایە شەهیدی ••

ئەمەیه ئاواتی ئەوانەیی : بۆ خوا بەژداری جیهادی
ئێسلامیی ئەکەن ••

ئەمەیه سروودی رینگای جیهادیان ••
شەهیدی •• رەزنامەندیی خوا •• بەهەشتی بێر
ناز و نەعمەت ••

دیارە هەر کۆمەڵی ئەو گێانەیان تیا رواء شایان
خوای گەورە سەر بەرزیی هەردوو جیهانیان خەڵات
کات ••

عەر کەوتە رێ و بشتی بە خوا بەست تا بە

ئاوانى بگه يه نى ۰۰ هه رستى كوپه كهى و كۆمه لىكى زۆر
 له نهوى سه ليمه له خزمه كانى به ده زريا بوزن ۰۰
 جەنگ گهرم بوو و تيراندازه كان هه نه كه يان له
 ده ست دەرچوو و موسلمانە كان شپرزە بوون ۰۰ ئا له و
 كاتانه دا پښه مبه رى خوا - صلى الله عليه وسلم - موسلمانى
 كه م به ده وريا ما برون ، ئه وانى تر په شو كا بوزن و هه ر
 يه كه به لايه كا پزا بوون ۰۰ كه چى عه مرى كوپى
 جه مروح له گه ل خه ل لادى كوپيا له خزمه تى پښه مبه رى
 خوادا ما بوونه و ۰۰ به هه موو لايه كا هه لمه تيان نه دا و
 به رگريان له پښه مبه رى خوا نه كرد و هه رپشى
 كافرانيان نه گه رپايه دواوه ۰۰ عه م به هه موو بارى كا هه ل
 نه سووپا ۰ جا بو ئه وى هه لمه تى پڻ بى رى به سه ر
 قاچه ساغه كه يه وه هه ل نه به زى و هه موو جارئ هاوارى
 نه كرد :

به راستى دلم گرى گرتووو بو به هه شت !
 به راستى دلم گرى گرتووو بو به هه شت !

ههلمهتی ئەدا و خەللادی کوپیشی بە نواپهوه
• بوو •

خوا لیان رازی بێت ههروا خهریکی بهرگری
بوون ئەچوون به گز کافراندا تا ههردووکیان به
شهیدی سهریان نایهوه که تهها چهند سائیک پیش و
باش کهوتن ••

مهیدانی جهنگیان به خوینه گهشهکیان سهوور
کرد تا بیهملتن خواناسان شهیدای قوربانی دان له
یتاوی خوادا •• شانازی پتوه ئەکهن له یتاوی
پروباوه پدا سهو بێتهوه •• ئەوپهڕی سهو بهرزیه
بۆیان شهیدیان خهلات کرێ (٤) ••

که جهنگ کۆتایی هات موسلمانەکان دهستیان
گرت به سهو مهیدانی جهنگا و شهیدهکانیان کۆ
کردهوه و پتغهمهڕی خوا - صلی الله علیه وسلم -

---

(٤) ئەبوو ئەیمهنی خزمهتگوزاری عهمریش له
جهنگه‌دا بهژداری کرد و ئەویش به شهیدی
سهو نایهوه •

شایه تی بو دان که شهوانه شهیدن و فرمانی دا
عبداللای کوپی عمری کوپی حرام و عمری کوپی
جه مووح ، که میردی خوشکی عبداللای بوو ، یتکه وه
بخرنه گۆپتکه وه . (۵) ..

جاییری کوپی عبداللای رووداونیک نه گۆپتده
که دوی چل و شمش سال موعاوییه نه یه وی له پال
شهیده کانی ئوحودا بیر هه ل که نی ، نه لی : له پالیانا
چالمان هه ل نه که ند ، چاوم که وت به باو کم له گۆپه که یا
هه ر به شیوه ی خوی بوو وه که خوی پیا که وتی ، وه
عمری کوپی جه مووخی هاوه لیان له گۆپه که یدا
ینی و دهستی به سه ر زامه که یه وه بوو که دهستیان لا
دا زامه که ی خونی لی نه پوشت .. وه نه لین :
گۆپه که یان وه که بونی میسکی لی به رز نه بوویه وه ..
خوا لیان وازی بیت •

---

(۵) نه وه بوو چۆنیه تی هینانه وه ی لاشه ی عمر و
عبداللای و خه لاد له لایه ن هینده وه له باسی
عبداللای کوپی عمر دا باس کرا ..

سمه رچاوه کان

- ۱ - الاستيعاب - ابن عبد البر
- ۲ - اسد الغابة - ابن الاثير
- ۳ - الاصابة - ابن حجر العسقلاني
- ۴ - ان الله اشترى - احمد الشرباصي
- ۵ - التاج - منصور علي ناصف
- ۶ - حلية الاولياء - الاصبهاني
- ۷ - حياة الصحابة - الكاندهلوي
- ۸ - الرسول - سعيد حوى
- ۹ - الرسول في قلوب اصحابه - وليد الاعظمي
- ۱۰ - الرسول القائد - محمود شيت خطاب
- ۱۱ - رياض الصالحين - النووي
- ۱۲ - السيرة النبوية - ابن كثير (المردى)
- ۱۳ - السيرة النبوية - ابن هشام
- ۱۴ - صفة الصفوة - ابن الجوزي

- ١٥- صور من حياة الصحابة - عبدالرحمن رآفت الباشا
١٦- غزوات الرسول وسراياه - ابن سعد
١٧- غزوة أحد - محمد احمد باشميل
١٨- غزوة بدر - محمد احمد باشميل
١٩- فدائيون - احمد الشرباصى
٢٠- القصص الالهامية - احمد بن حافظ الحكيمى

نهم نامیکلهیه

هه لوئستی بهرز و پرۆزی چهند شههیدیک پێش
چاو نهخات ، تا سهرمهشق بێ بو ههڵ گرانی قورئان و
بزانی ئایینی ئیسلام بهو جۆره پیاوانه سهراسهری
سدرزهویی روشن کردۆتهوه ، وه تا ئهم گیانه نه بهزه ،
که ههموو ئاواتیکی شههیدبوون بیت ، له موسلمانانه کانی
ئهم چهرخهشدا نهپووی ، ئادهمیزاد ناکه وینهوه روشنایی
و له ستم و جهور رزگاری نابیت ..